

Ambrogio Spinola brengt Grol opnieuw in Spaanse handen

Maurits was gedurende de winter en het voorjaar van 1606 zeer bekommerd vanwege de zwakte van het leger en de geweldige voornemens van de vijand. De Spaanse troepen waren sterker en talrijker dan ooit tevoren. Herhaaldelijk vermaande hij de Staten Generaal om het leger te versterken, doch vruchteloos, daar men zich op het gebrek van 's lands geldmiddelen beriep. Gaarne ook had hij de vijand in het veld voor willen zijn en daartoe gebruikmaken van Spinola's afwezigheid, die in Spanje bezig was geld en manschappen te werven. Maar ook dit werd hem, tot groot ongenoegen van de koning van Frankrijk, door gebrek aan geld en volk belet. Het besluit was dus, dat men zich tot een verwerende oorlog bepaalde en afwachtte wat de vijand zou aanvangen.

Er was bepaald wel reden bekommerd te zijn. Talrijke berichten over de voornemens en activiteiten van de vijand bereiken Maurits. Zo ontvangt hij eind januari een brief van de gouverneur van Breda, Justinus van Nassau, waarin deze mededeelt dat door zijn ruiters elf Franse edellieden gevangelijk zijn binnengebracht, in het gezelschap van de beruchte 'petardier' Du Terrail.¹ Deze springladingspecialist had verschillende materialen bij zich om bij het petarderen van enkele plaatsen te gebruiken. Een van tevoren gereed gemaakte springlading werd daarbij aan de poort gehangen om deze daarmee op te blazen. Men meent dat Du Terrail erop uitgegaan is om in deze donkere dagen iets te ondernemen.

Omdat de Raad van State heeft vernomen dat de vijand zich voorbereidt om op korte termijn Bergen op Zoom te belegeren en gevreesd moet worden dat men het ook op andere frontiersteden gemunt heeft, pleiten ze ervoor om een besluit te nemen over de voorgestelde buiten- en andere fortificatiewerken die te Bergen op Zoom, Grave, Rijnberk, Nijmegen, Zutphen, Doesburg, Grol en Bredevoort gemaakt moeten worden, niet alleen voor de defensie van deze steden, maar ook om de vijand de lust te benemen die plaatsen te belegeren. Dit pleit van de Raad van State wordt ondersteund door een brief van de Graafschap Zutphen aan de Staten Generaal. Men dringt er daarin op aan om de toegezegde vergoeding van de kosten die gemaakt zijn voor het onderhoud en herstel van 'deser Graeffschaps fortificatiewercken' eindelijk te voldoen. Omdat daarover nog geen besluit is genomen blijven verscheidene werken zowel te Zutphen als elders onafgewerkt liggen, wat deze plaatsen een onveilig gevoel geeft. Ook zijn enige van deze plaatsen met weinig krijgsvolk bezet, zoals de stad Groenlo met slechts 300 soldaten te voet en Bredevoort met niet meer dan 150 vechtbare mannen, wat inhoudt dat wanneer ze door de vijand zouden worden aangevallen, zij deze dan moeilijk weerstand zouden kunnen bieden. Door de Staten Generaal wordt erin toegestemd om over te gaan tot betaling van verscheiden oude schulden, onder andere voor de kosten van de gemaakte werken te Doesburg, Zutphen, Grol en Bredevoort 3300 gulden.

Om het onvermogen van de inwoners van de Graafschap Zutphen om bij te dragen in de kosten van de noodzakelijk uit te voeren fortificatiewerken te onderbouwen wordt door Zutphen aan hun brief aan de Staten Generaal een beschrijving van de schrijnende situatie aldaar toegevoegd: 'Dat dit kwartier in het bijzonder het aambeeld is, waarop de oorlog thans gesmeed wordt, waardoor zowel de ingezetenen van deze steden, die verstoken van alle handel en koopmanschappen zich meest met de landbouw moeten onderhouden, evenals de onderdanen ten plattelande, zijn en worden geruïneerd. Dat het niet kan geschreven noch met tongen genoeg uitgesproken worden, wat ook niemand vreemd zal lijken, die de ellendige staat van dit kwartier, gelijk het in werkelijkheid is, onpartijdig wil waarnemen. Wij zouden van harte wensen, dat diegenen die niet schijnen te geloven, dat het met de staat van dit

¹ Door de Staten Generaal waren de gouverneurs van Breda en Bergen op Zoom er reeds in juli 1605 van in kennis gesteld dat zekere kapitein Du Terrail, die in beide steden had gediend, uit de dienst van de koning van Frankrijk, van wie hij een pensioen genoot, naar de Aartshertogen was overgelopen en reeds lang een aanslag op Breda en Bergen op Zoom voorbereidde.

kwartier zo miserabel gesteld is als hun verteld wordt, mochten uitgenodigd worden dat met eigen ogen te aanschouwen, niet twijfelende of die zouden daarna vanzelf graag bekennen dat het erger is dan uit deze klaagzang blijkt. Is het niet bedroevend dat men, boven al het verderf dat de onderdanen in de verleden jaren door onzerzijds leger toegebracht is, nog dagelijks moet zien en horen, dat de ruitery zo met tien, twaalf en meer compagnieën tegelijk in het passeren naar neutrale gebieden en ook bij het terugkeren daaruit in deze Graafschap blijven logeren, de onderdanen zo ellendig tracteren'. Ze rekenen erop dat de Staten Generaal 'alle gude ordre sullen stellen, dan oick den volcke van orloghe so tho peerde als to voithe eirnstlixken befeelen, so int deurtrecken van dese Graeffschap na die nabuir landen ofte op ennich ander exploijt als oick int convoijeren van dene plaetse tot d'ander, derselver onderdaenen na haeren uijtersten vermoghen te verschoonen ende niet meer tijrannelijken te tracteren als enen tyt lanck herwerts gescheett is'.

Door de Staten Generaal wordt besloten Maurits te verzoeken de frontieren met de sterkste en beste compagnieën te bezetten. Men stemt er ook in toe, dat de Raad van State aan de noodzakelijkste buitenwerken van de frontiersteden en andere plaatsen, die grote kans hebben voor de vijand doelwit te zijn om aangevallen te worden, met advies van Maurits zal mogen besteden de som van 50 of 60.000 gulden. De Raad van State besluit vervolgens dat de 60.000 gulden zullen worden besteed aan nieuwe fortificatiewerken te Nijmegen, Grave, Rijnberk, Grol, Bredevoort, Zutphen, Doesburg, maar ook aangewend zullen worden voor de reparatie van de vervallen fortificaties van die steden.

Spinola was gedetailleerd op de hoogte van deze besluiten. De in het leger van Spinola dienende kapitein Pompeo Giustiniano schrijft daarover: omdat ze eerder (in 1597) Rijnberk, Grol, en andere plaatsen hadden ingenomen, die gelegen zijn aan de kortste weg van de Rijn naar Lingen, voerden de Staatsen, omdat ze veel belang hadden bij de zaak van de Friezen, op verschillende wijzen versterkingen aan.

Nu Oldenzaal en Lingen weer in Spaanse handen zijn wil men aan Staatse zijde voorkomen dat de Spanjaarden in het oosten opnieuw een corridor naar de noordelijke provincies zullen veroveren. Men houdt daarom de ontwikkelingen zorgvuldig in de gaten. Zo komt Maurits er uit onderschepte brieven, die Du Terrail vanuit Venlo heeft geschreven, van op de hoogte, dat de vijand van plan is op korte termijn een aanslag te plegen. Hij wist toen nog niet dat men het op Bredevoort gemunt had.

Spinola laat begin maart Du Terrail Bredevoort verkennen en omdat hij besluit deze plaats bij verrassing in te nemen laat hij Torres te Lingen waarschuwen. Deze heeft in Oldenzaal 1200 man voetvolk en 500 ruiters verzameld en gaat vandaar uit op weg naar Bredevoort. Om niet te dicht langs Groenlo te komen, waar de Hollanders de kortste en rechte weg controleren, moet hij zijn weg enorm verlengen en daardoor de hele dag en een gedeelte van de nacht marcheren.

De 14de maart, twee uur voor het aanbreken van de dag, arriveert Guilleamo de Verdugo², gouverneur van Oldenzaal, in de buurt van Bredevoort en brengt zijn soldaten in stelling. Du Terrail gaat met zijn springladingspecialisten voorop en bij de brug over de gracht aangekomen wordt hun door de Bredevoortse wacht gevraagd zich bekend te maken. Ze zeggen dat ze ruiters uit Groenlo zijn en roepen naar de wacht, dat de Spanjaarden hen achtervolgen omdat ze een Spaanse luitenant gevangen hebben genomen. Ze vragen of ze in de vesting mogen schuilen opdat hun buit niet door de achtervolgers met geweld zal worden afgenomen.

Terwijl de schildwacht met de korporaal van de wacht hierover spreekt, komen die vreemde gasten steeds dichterbij, tot aan de slagboom en vervolgens tot aan de poort van de brug, waar Du Terrail behendig een springlading aan heeft gehangen. Als de wacht achterdocht

² Bastaardzoon van de in 1595 overleden stadhouder Francois de Verdugo.

begint te krijgen en hen roept weg te gaan, brengen ze de springlading tot ontploffing, waardoor de poort opengaat en in stukken wordt geslagen. De wacht slaat daarop alarm. Bij de tweede poort plaatsen ze nog een bom met hetzelfde resultaat, waarbij een van de specialisten om het leven komt en een andere gewond raakt.

Het is Vastenavond. De te Bredevoort gelegerde Staatse bezetting, allerminst denkend aan enig gevaar, daar de vijand immers in hoofdzaak in het zuiden opereerde, is met de burgerij lustig aan het feestvieren, als plots het alarm weerklinkt, dat een der poorten van de brug over de gracht door springbussen is vernield en de vijand zich reeds een weg naar binnen heeft gebaad. Er zijn er die aan een flauwe grap denken en daarom eerst nog werkeloos blijven, maar de ernst van de toestand zal hen spoedig duidelijk worden.

Dertig man van de wacht komt aangerend en wordt in de pan gehakt. De Staatsen grijpen naar hun wapens om zich tegen de Spanjaarden met kanonnen en musketten te verdedigen, maar die blijven doorvechten en slaan met meegebrachte planken een brug waarover de springladingspecialisten verder gaan en de hefbrug met bommen aanvallen, die samen met de poort achter hen vernield wordt. Een veertigtal Staatsen komt te hulp gesnel om de poort te verdedigen, maar achtervolgd door de Spanjaarden zoeken ze een goed heenkomen.

Het merendeel van de soldaten en burgers vlucht naar het kasteel, waar de Gelderse edelman Goosen van Lauwijck, drost en gouverneur, woont. Men was juist in die tijd bezig met het herbouwen van de brug tussen het stadje en het kasteel, zodat zij voor het grootste deel was afgebroken en er alleen enige planken van de ene oever naar de andere lagen, waar slechts twee personen tegelijk over konden lopen. Deze planken laat de drost meteen weghalen, zodat de vijand het kasteel niet kan bereiken, daar de stad en het kasteel door een brede gracht nu van elkaar gescheiden zijn. Verdugo begint daarna een aarden wal in de vorm van een halve maan aan de kant van de gracht tegen het kasteel op te werpen, enerzijds om de gouverneur met de soldaten die bij hem zijn op te sluiten, anderzijds als bescherming en borstwering tegen het schieten uit het kasteel, waardoor onder zijn troepen al heel wat slachtoffers zijn gevallen. Hij heeft in het stadje wel vier stuks geschut aangetroffen, waar ze echter geen gebruik van kunnen maken omdat er geen kruit is. De door Maurits aangestelde gouverneur Lauwijck had kort tevoren de munitie naar het kasteel laten brengen vanwaar hij met vier andere kanonnen zich tegen de Spanjaarden verdedigt.

De 17de maart bereikt de Raad van State te Den Haag het onaangename bericht dat Bredevoort door de vijand is 'gepetardeerd' en bij verassing ingenomen, maar dat het kasteel het nog houdt. De Staten Generaal worden terstond van deze tijding op de hoogte gebracht. Ze laten direct de steden Zutphen, Grol, Doesburg, Doetinchem en Lochem weten dat zij Maurits bevel hebben gegeven om een aantal compagnieën voetvolk erheen te dirigeren om de steden in dit kwartier die het dichtst bij de vijand liggen daarmee beter te bezetten en te versterken. Zij moeten ondertussen de wacht houden, opdat zij niet zullen worden verrast. De Staten Generaal hopen dat te Bredevoort het kasteel het nog enige tijd kan volhouden en verzoekt Kanselier en Raden van Gelderland om met een vuurteken aan de belegerden in het kasteel kenbaar te maken dat er ontzet op komst is.

Torres keert terug naar Lingen en laat Guilleamo de Verdugo met 100 man voetvolk in Bredevoort achter. Deze tracht zich meester te maken van de versterkingen rondom het kasteel opdat niemand van buiten zal kunnen binnendringen en stelt Don Luigi, die zich in het fort Ruhrort bevindt, op de hoogte van zijn situatie. Hij hoopt op versterking zowel met manschappen als munitie en zou die gekregen hebben ook, als de 400 met zakken kruit beladen 'knechten', die van het leger bij Ruhrort naar Bredevoort op mars waren, niet onderweg door Staatse ruiters overvallen en grotendeels gevangengenomen waren. Door die tegenvaller krijgt Verdugo gebrek aan munitie, waardoor zijn aanvallen zienderogen verslappen en de belegerden kans zien zich zo lang staande te houden.

De gouverneur, kapitein Van Lauwijck, blijft het kasteel verdedigen maar hij zou uiteindelijk genoodzaakt zijn geweest het aan zijn vijanden over te geven ware het niet dat er bijtijds ontzet kwam. Commandanten van de omliggende Staatse garnizoenen zijn al vrij spoedig, ieder met een aantal van hun ruiters en voetknechten, naar Bredevoort gemarcheerd en hebben de toegangen naar de stad en de wegen rondom bezet om de Spanjaarden binnen Bredevoort alle toevoer van levensmiddelen en munitie, waar zij groot gebrek aan hebben, te ontnemen. Ook hebben deze oversten enige musketiers door de moerassen van achteren op het kasteel gebracht. Met de versterkte bezetting van het kasteel laat de drost zo dapper met musketten en ook met hun stukken geschut op de belegeraars schieten, dat zij velen van hen om het leven brengen. De aanvallers weten op het laatst niet meer waar zij zich bergen moeten en maken kuilen in de grond waar zij in kruipen en in schuilen. Terwijl dit aldus te Bredevoort plaatsvindt zendt Maurits zijn halfbroer graaf Frederik Hendrik met meer ruiters naar Bredevoort. Als Verdugo verneemt dat deze te Bredevoort is aangekomen en ziet dat er geen hulp noch ontzet voor hem komt, ook groot gebrek aan mondkost en buskruit hebbende, kan hij niet anders dan op de 22ste maart met zijn vijanden over de capitulatie gaan onderhandelen. Hij moet inwilligen dat ze dezelfde dag nog zullen vertrekken met hun geweren en overige wapens. De door hen weggevoerde gevangengenomen burgers en soldaten moeten zij weer vrij laten. De Spanjaarden hebben de hele buit meegenomen die zij in het overvallen van de stad hebben vergaard en geroofd. Ze hebben enkele wagens gekregen om hun doden en gewonden te vervoeren. Ze kwamen er dus uiteindelijk goed vanaf. De drost en de zijnen waren gelukkig dat er aan die bange uren een einde was gekomen.

Deze verrassingsaanval op Bredevoort had aangetoond hoe gemakkelijk de Spaanse vijand een beveiligde frontierstad kon binnendringen. Nog tijdens het beleg van Bredevoort nemen de Staten Generaal het besluit om gedeputeerden naar alle Kwartieren te sturen om de poorten van de frontiersteden te inspecteren en die tegen zulke verrassingsaanvallen van de vijand te laten beveiligen. Het lid van de Raad van State Johan van Dorth, broer van de gouverneur van Groenlo Diederik van Dorth, wordt door de Staten Generaal naar het Kwartier van Zutphen gezonden om daar de fortificaties en de magazijnen te bezoeken, te inspecteren en te bevorderen. Hij wordt gemachtigd de inderhaast door Maurits voorgestelde buitenwerken te Zutphen, Bredevoort en Grol te laten maken, namelijk zo nodig 'in het geheel rontsomme' die steden, tot een bedrag van 10.000 gulden voor elke stad. Te Zutphen, Doesburg en Grol moet Van Dorth verdedigingswerken tegen de 'petards' laten maken tot een bedrag van 3.000 gulden in elke stad, waardoor de poorten beschermd zullen zijn.

In tegenstelling tot de overige steden van de Graafschap Zutphen met een Staatse bezetting ontvangen de burgers van Groenlo in 1606 nog steeds geen servitiegelden. Ook nu biedt een gedeputeerde van Grol de Staten Generaal in mei weer een rekest aan waarin hij om servitiegelden voor het garnizoen vraagt. Er wordt besloten het advies van de Raad van State te vragen. Om de ergste nood te lenigen verstrekt men ten behoeve van de bevolking intussen aan de stad zes wagenvrachten rogge of 600 gulden. Servitiegeld wordt ook nu niet toegekend.

Spinola die eerder uit Spanje in de zuidelijke Nederlanden is teruggekeerd, verzamelt daar een aanzienlijk leger. Op grond van verkregen informatie houdt men er aan Staatse zijde ernstig rekening mee dat Spinola een inval in het oosten van de Nederlanden beraamt. Grol is een van de vestingen die daarbij mogelijk gevaar loopt. De Staten Generaal besluiten eind juni uit voorzorg medicamenten naar Grol te sturen.

Na de in maart vrij zwak uitgevoerde aanval op Bredevoort doet Spinola pas in juli 1606 een poging in grote stijl om door het oversteken van de Maas en de Rijn het grondgebied van de Verenigde Nederlandse Provinciën binnen te dringen. Hij heeft te Keulen veel graanmolens laten maken, die op wagens met het leger mee zullen trekken. Eveneens zijn daar enige kleine, met canvas beklede schepen vervaardigd om als bruggen over de rivieren

gebruikt te worden. Spinola heeft het plan opgevat om het grondgebied van de Verenigde Provinciën vanuit het oosten via Twente binnen te vallen.

De gouverneur van Lingen onder Spaans gezag, de graaf van Solre, is van de plannen van Spinola al zeer vroeg op de hoogte. Hij treft daarom de nodige voorbereidingen en geeft reeds op 17 juli opdracht aan de drost van Salland, Otto van Egmont, om voor een aantal wagens en karren te zorgen die naar Oldenzaal gedirigeerd moeten worden. Daar zullen ze geladen worden met munitie en proviand, afkomstig uit Lingen om te zijner tijd naar het leger van Spinola vervoerd te worden. Het ging hier om een paar honderd karren die van 17 juli tot 16 augustus werden ingezet.

Maurits vertrekt de 4de juli uit Den Haag. Te Arnhem aangekomen verneemt hij dat Spinola Rijnberk wil belegeren en zich met zijn leger reeds tussen de Maas en de Rijn bevindt. Als Spinola eenmaal over de Rijn zal zijn bedreigt zijn leger de vestingen Rijnberk, Meurs, Schenckenschans, Doetinchem, Zutphen, Deventer, Doesburg, Grol, Bredevoort en andere plaatsen die zich in die omgeving bevinden. Evenals Spinola heeft ook Maurits met veel moeite een leger van betrekkelijke omvang bijeen gekregen. Te Arnhem verzamelt hij de beschikbare compagnieën en komt daarmee de 15de juli te Doesburg teneinde Spinola in de gaten te houden. Omdat men aanvankelijk niet weet waar Spinola zal aanvallen hebben de Staten Generaal tegen de toenemende dreiging gekozen voor een zuiver defensieve oorlogvoering. De Staatse troepen zijn in hoofdzaak over vijf fronten verdeeld. Het nadeel daarvan, namelijk versnippering van krachten, komt in deze veldtocht sterk aan het licht. Door het hevig ‘solliciteeren’ van allerlei steden die, op eigen veiligheid bedacht, versterking verlangen, zijn uit de garnizoenen van die steden minder compagnieën beschikbaar. Maurits is daardoor genoodzaakt zijn mobiele strijdmacht nog meer te verzwakken, zodat van de oorspronkelijk geplande 55 ten slotte niet meer dan 39 compagnieën overblijven.³ Met een deel van deze geringe macht trekt de prins de 15de naar Zutphen. De overigen blijven te Doesburg, gereed om het bedreigde punt te hulp te komen. Men vreest dat Spinola naar Zwolle wil trekken, een stad die zwak is.

Spinola was de 10de en de 11de juli met 80 vendels knechten, 28 vanen ruiters, en 3.000 met allerhande munitie geladen wagens de Rijn en de Roer gepasseerd. Te Oldenzaal en Lingen waren 7.000 man gemonsterd. Zij riepen al naar Friesland te willen trekken. Zodra Spinola de Rijn was overgestoken verdeelde hij zijn leger in tweeën. Het ene deel stelt hij onder bevel van de Graaf van Bucquoy, die daarmee op de 18de juli zijn kampement te Mook opslaat. Over het andere deel neemt hij zelf het bevel en gaat daarmee over Duits grondgebied richting Twente. Over Dorsten, Südlohn, Stadtlohn en Ahaus bereikt hij de 16de Enschede. Hij neemt daarmee dezelfde weg die hij het jaar daarvoor was gegaan toen hij Oldenzaal en Lingen veroverde.

Jan van Redbergen, graaf van Oost-Friesland heeft in zijn graafschap een nieuw Duits regiment knechten met enige ruiters aangenomen dat op 3.000 man wordt geschat. Hij marcheert daarmee naar Lingen om zich bij Spinola aan te sluiten. Vanuit Enschede, waar Spinola ook versterking ontvangt uit de garnizoenen van Oldenzaal en Lingen arriveert hij de 18de juli te Goor. Het voordeel van deze opmarsweg is, dat Maurits omtrent het aanvalspunt geheel in het onzekere blijft. Eerst was Spinola van plan geweest naar Friesland en Groningen te trekken. Toen hij vernam dat vanwege de vele regen en het moerassige land die inval ondoenlijk zou zijn, wijzigde hij zijn plan en wilde nu via de Achterhoek de IJssel passeren om vervolgens via de Veluwe in Utrecht en Holland door te dringen. Maurits dacht echter dat hij Zwolle of Deventer wilde aanvallen.

Door de Staatsen wordt het rivierfront, gevormd door Waal-Rijn-IJssel tot het Zwartewater bij Zwolle, verdedigd door een aantal vierkante redoutes op de rivierdijken, op onderlinge

³ Het gehele Staatse leger was destijds ongeveer 350 compagnieën voetvolk en 40 vendels cavalerie sterk

afstand van ongeveer 2½ km. Deze staan door middel van vuur- of rooksignalen met elkaar in verbinding. Verder patrouilleren overal een groot aantal bewapende vaartuigen van allerlei soort.

Het leger van Spinola wordt geacht 18.000 man sterk te zijn, zowel voetvolk als ruiters. Het leger dat de graaf van Bucquoi bij zich heeft wordt op 11.000 man geschat. Of de door de Katholieken⁴ voorgenomen overgangen over de Waal en de IJssel zullen lukken, hangt voor een groot deel af van de kans om bij verrassing voor het overgangspunt te verschijnen. Bucquoi, die bij Mook ligt, slaagt daar niet in. Als gevolg van zware regenval bereiken zijn troepen onder leiding van Giustiniano te laat de beoogde overgang van de Waal bij Kekerdom. Daar worden ze opgewacht door de inmiddels gewaarschuwde Staatse troepen waardoor de oversteek mislukt.

De zware regenval, voor een deel schuld aan de mislukking van Giustiniano's onderneming, haalt ook bij Spinola een streep door de rekening. De doorweekte wegen en gezwollen beken zijn er oorzaak van, dat niet alleen manschappen en paarden ten zeerste lijden door regen en vermoeienis, maar dat vooral door de achterhoede, artillerie en gevolg zoveel vertraging wordt ondervonden, dat de kans om bij verrassing voor de IJssel te verschijnen, verkeken is. Bovendien is die thans ondoorwaadbaar geworden. Deze langdurige regen is er ook de oorzaak van dat in zijn leger alles zeer duur wordt: het pond boter 9 stuivers, het brood navenant, een pond kaas 8 stuivers.

De Staten Generaal zijn daarvan op de hoogte en verbieden de licenten (toegestane handel met de vijand tegen betaling van een extra belasting). De vijand zou daardoor gedwongen worden alles per wagen van Keulen of van Bremen te laten komen. Maar niet alle provincies zijn het eens met dit besluit en dus wordt het verbod ingetrokken.

Door zijn troepenbeweging wekt Spinola de indruk dat hij het oog op Deventer heeft en laat Maurits zo besluiten daar naartoe te trekken en de stad Lochem enigszins onbeschermd te laten. Spinola begeeft zich vervolgens met zijn hoofdmacht naar Borculo en laat de 20ste juli door een afdeling van ongeveer 3000 man, voorzien van enige stukken geschut, Lochem belegeren. Lochem was een niet zo sterke vesting met een zwakke bezetting. Nadat naderingsloopgraven zijn gegraven begint men het stadje met acht stuks geschut te beschieten. Als men met de loopgraven tot aan de oever van de gracht is gekomen gaat het garnizoen van Lochem er in de morgen van de 23ste juli toe over met de belegeraars te onderhandelen. Ze geven de stad over en trekken nog diezelfde dag met wapens en bagage de stad uit en marcheren richting Zutphen, waar ze die avond arriveren.

Te Borculo en Lochem blijft Spinola met zijn leger stil liggen. Hij wil vanuit Lochem Maurits in front vasthouden en door een deel van zijn leger de overtocht over het Zwartewater laten beproeven. Hiertoe zendt hij de gouverneur van Lingen, de graaf van Solre, de laatste van de maand met 4000 man, 800 ruiters en 4 stukken geschut naar Almelo. Gebruik makend van de eerder in opdracht van de graaf van Solre te Oldenzaal met munitie en proviand geladen wagens en karren wordt Goor als magazijnplaats ingericht en versterkt. Terwijl de troepenmacht uit Almelo richting Zwolle marcheert, voert Spinola nabij Zutphen een demonstratie uit. Hij marcheert hiertoe vanuit Lochem eerst naar Bronkhorst, laat de IJssel verkennen, trekt daarop over een daartoe over de Berkel gelegde brug in noordelijke richting en legt te Dorth. Met deze laatste mars zal de bedoeling hebben voorgezeten, bij welslagen in het noorden, daarheen op te rukken. Dat Spinola geen hoge dunk had van de offensieve kracht van het Staatse leger, blijkt alweer hieruit, dat hij deze flankmars met rivierovergang durft uit te voeren in de onmiddellijke nabijheid van het Staatse

⁴ Zo wordt in de Spaanse literatuur het leger van Spinola aangeduid.

bruggenhoofd Zutphen, waar hij kon vermoeden dat Maurits zich daar met althans een deel van zijn troepen bevond.

Intussen heeft de onderneming van Spinola aan het Zwartewater geen succes. Zij treffen hier de drost van Salland die met drie vendels voetvolk, een vaan ruiters en drie stukken geschut de overtocht betwist. Na enige schermutselingen wordt de terugtocht aanvaard. Volgens Giustiniano was een eigenaardig en voor de commandant der artillerie onaangenaam voorval hieraan mede schuld. De uit Lingen en Oldenzaal gezonden kogels voor het geschut waren van te groot kaliber. Het waren namelijk kogels voor hele in plaats van voor halve kanonnen, hetgeen men te laat bemerkte.

Spinola weet dat het op dat moment niet mogelijk is de IJssel over te steken. De Staatse troepen zijn aan de oevers van de IJssel zeer actief en hebben daar veel fortificaties gebouwd. De rivier is bovendien zeer wijd geworden door de enorme hoeveelheid regen die er is gevallen. Dat is in het voordeel van de Hollanders, wat nog verhoogd wordt door de vele manschappen waarmee ze hun kamp versterkt hebben.

Hij verandert van gedachten en besluit met zijn leger Grol aan te vallen. Hij overweegt daarbij ook, dat als hij zich met zijn kampement in Grol bevindt, wat vanaf de IJssel niet meer dan vier uur lopen is, en als de vijand de bewaking van de rivier eventueel terugtrekt, hij alsnog zal kunnen proberen de rivier over te steken. Hij geeft opdracht het leger in beweging te zetten, waarmee de veldtocht in een ander stadium komt.

Naar aanleiding van berichten van zijn waarnemers te velde schrijft Maurits op 2 augustus aan de Staten Generaal: 'Deze avond krijgen wij tijding, dat de vijand begint te marcheren: maar wij kunnen nog niet weten, waar hij het hoofd henen wil keeren'.

Volgens de spionnen van Spinola was de vesting Grol zeer sterk. Het was voor de Hollanders zeer gemakkelijk om er te overwinteren en de mensen van voedsel te voorzien uit het neutrale platteland. De Hollanders waren er erg trots op dat ze met veel studie en kunst de vesting hadden versterkt met halve manen aan de buitenkant en met een gracht en een contrescarp.

Als gevolg van de dreigende aanwezigheid van de troepen van Spinola wordt het garnizoen van Grol in allerijl versterkt met troepen uit Rijnberk en Arnhem. Het in de stad aanwezige garnizoen staat onder leiding van jonkheer Diederik van Dorth en bestaat uit 18 compagnieën knechten, dat 13 à 14 honderd man sterk wordt geschat.

Vrijdag 4 augustus 1606 Eerste dag van het beleg

Spinola besluit om Grol eerst te laten verkennen en stuurt er Don Luigi heen met 500 ruiters en 1500 man voetvolk. Deze bereikt met zijn manschappen deze vrijdag Grol en berent met zijn ruiters de stad. Bij aankomst worden ze met een schermutseling ontvangen. Die nacht komen uit Goor wagens te velde aan met voorraden en voer.

Gouverneur Diederik van Dorth besluit de buitenwerken zeer sterk te bezetten. De in de stad aanwezige troepen worden in vijf partijen verdeeld. Vier daarvan krijgen de opdracht de buitenwerken te verdedigen. De vijfde, de uit drie compagnieën bestaande troepen van reserve, blijft in de stad. Van de vier troepen die de buitenwerken verdedigen worden iedere avond door de sergeants de wachten veranderd, zodat niet steeds hetzelfde buitenwerk verdedigd moet worden.

Zaterdag 5 augustus 1606 Dag 2

Spinola komt zelf met zijn gehele leger vandaag te Grol aan. Er worden twee kwartieren gemaakt. In het ene kwartier worden de Spanjaarden en 400 Ieren ondergebracht. In het andere komen de Italianen, Bourgondiërs en 500 Engelsen. Spinola geeft aan zijn beide kwartieren opdracht naderingsloopgraven naar een van de halve manen en een van de bastions aan te leggen. Zonder aarzeling besluiten ze nog dezelfde nacht aan het werk te gaan. Vanuit

de stad beginnen de Hollanders zich daarop met geschut en musketten te verdedigen, daarbij onophoudelijk en voortdurend schietend met veel treffers, waardoor er veel doden en gewonden vallen.

Het eerst wordt begonnen richting de halve maan achter het Bagijnenbolwerk en de nacht die volgt wordt daar gegraven tot op anderhalve roede (ca. 6 m) van de gracht. De nacht was heel donker en Spinola's manschappen hebben niet voortdurend geschoten waardoor zij met meer mankracht de naderingsloopgraven konden bouwen. Die nacht wordt ook geapprocheerd naar de halve maan achter de Mussenberg waar men zo ver niet is gevorderd.

Zondag 6 augustus 1606 Dag 3

De Staatse bezetting van Grol heeft het plan opgevat uit de halve maan voor het Bagijnenbolwerk een uitval te doen met soldaten uit verscheiden compagnieën. Wetende dat zij met welke krachtsinspanning dan ook de aanleg van approches niet zullen kunnen verhinderen, komen zij toch met 600 in getal naar buiten richting de Katholieken. De ruiters zouden zich, geleid door een luitenant van de Fransen, presenteren uit de Lievelderpoort om mee te gaan naar de aarden wallen langs de loopgraven om te trachten de Katholieken te verjagen. Omdat de luitenant de soldaten daarvan niet op de hoogte heeft gesteld, menen die dat het ruiters van de vijand zijn waarop zij zich terugtrekken, daarbij veertig doden en gewonden achterlatend.

Maandag 7 augustus 1606 Dag 4

Nu de Raad van State verneemt dat Spinola enkele dagen geleden met zijn leger vanuit de omgeving van Zwolle naar Grol is getrokken en is begonnen de stad te belegeren treedt deze in overleg met Maurits wat het best gedaan zal kunnen worden. Maurits stelt voor terstond een leger te vormen en daartoe naast de reeds bij de hand zijnde compagnieën, nog van elders voetvolk en ruiters te ontbieden om daarmee de vijand terstond binnen tien dagen onvoorziens voor Grol aan te vallen en hem tot vertrekken te dwingen of slag met hem te leveren. Daartoe schijnt de gelegenheid zeer goed, terwijl men meent, dat hij niet meer dan 12.000 man voetvolk sterk is, en niet zoveel meer dan 2000 ruiters heeft en dat zijn volk zeer vermoeid is en zeer verloopt. De Staatsen zijn vers en lustig en niet minder in getal dan het volk van de vijand. Als ze nu de vijand voor Grol niet aanvallen is te verwachten, dat deze de ene plaats na de andere zal gaan belegeren en innemen, en dat men hem dan ten leste zal moeten aanvallen, als hij verder van de Staatse kwartieren zal zijn, wat ongelegener zal zijn.

Eenmaal bij de halve maan voor het Bagijnenbolwerk aangekomen worden de Italianen en Bourgondiërs, van de Grol belegerende Katholieken, gehinderd door de enorme diepte van het water in de gracht. Maar hun commandant San Georgio, die een brug heeft laten maken van zeil, touw en planken en tonnen van onderen om op het water te blijven drijven, gooit deze over de gracht, maakt hem aan de halve maan vast en brengt zijn soldaten in gereedheid voor de aanval, voorafgegaan door enkelen met granaten. Als deze naar de Hollanders worden gegooid verlaten die zonder te vechten meteen de halve maan, ondanks het feit dat ze de mogelijkheid hebben zich over een strook in de gracht terug te trekken. De Katholieken steken die nacht de gracht over naar de halve maan om die in bezit te nemen.

Dinsdag 8 augustus 1606 Dag 5

Nu San Georgio de halve maan voor het Bagijnenbolwerk in bezit heeft genomen neemt zijn ondercommandant Ballanzone de bewaking op zich. Hij voltooit het werk, maakt een zeilen brug, steekt de gracht tussen ravelijn en bastion over en valt het bastion aan, terwijl daarboven enkelen hen van achter de borstwering beschieten.

De Staatse versie van deze verovering luidt enigszins anders: de halve maan voor het Bagijnenbolwerk was zonder flank en buiten de linie kwalijk gelegen en kon daarom niet

uit de stad verdedigd worden. De vijand is met de Engelsen die daarin lagen hand aan hand gekomen. Ze werden bovendien met granaten door de vijand zeer beschadigd. Deze halve maan had geen afsnijding omdat er geen plaats was om die aan te leggen. Door continu waken, schieten en arbeiden waren de soldaten zeer vermoeid en bovendien gering in aantal om zulk werk goed te bezetten. Dat heeft veroorzaakt dat de vijand de halve maan voor het Bagijnenbolwerk heeft kunnen forceren. De twee compagnieën Engelsen die de verdediging daarvan bevolen was, hebben dit bolwerk als eerlijke soldaten zo lang verdedigd totdat de gouverneur zelf hen gelast heeft om zich terug te trekken.

Bij het tevoren bouwen van de buitenwerken door het Staatse leger was de halve maan voor het Mussenbergbolwerk onafgemaakt gebleven. Dat was eensdeels het gevolg van het feit dat het besluit daarover van de Staten Generaal en van Maurits zo laat was gekomen hoe en in welke vorm deze gemaakt zou worden. Ten tweede kwam dat door de slechte betaling en ten derde dat ze niet gemaakt kon worden zoals dat de laatste keer bevolen was, waardoor men de gracht of moest dempen of deze zo maken dat ze niet gezien of niet in de flank uit de stad verdedigd kon worden anders dan van de ene hoek van de wal. De contrescarp, liggende terzijde van deze halve maan, had maar een droge gracht van een roede breed (ca. 4 m) voor zich en de vijand kon de bezetting de weg zo afsnijden, waardoor het dan niet mogelijk zou zijn zich daaruit terug te trekken. De halve maan voor de Mussenberg was dan wel nog onafgemaakt, maar wel zo ver dat er wacht gehouden kon worden. Doch niet in defensie zijnde was deze halve maan uiteindelijk niet te verdedigen, waarom door de krijgsraad goed was gevonden dat die halve maan bezet zou worden met dertig musketiers en dat in de contrescarp pieken zouden worden gelegd opdat de musketiers, als de vijand daar aan zou vallen, zich dan op de pieken konden terugtrekken en zo samen hun terugtocht nemen naar de naastgelegen halve maan.

Deze vijfde dag van het beleg gaan de Spanjaarden over tot de aanval op deze halve maan en bereiden zich voor op het werpen van granaten. Volgens het aanvankelijke Staatse verslag zou de Franse kapitein La Roche met zijn musketiers de vijand tweemaal de punt en de grachten van deze halve maan hebben doen verlaten. Toen de vijand voor de derde keer aanviel en de halve maan tot twee keer toe binnendrong hebben zij deze verlaten en zich volgens de opdracht teruggetrokken in de kleine halve maan liggende aan Goetmans weide⁵ die zij ook bezet hebben gehouden tot het laatste toe. Later werd echter bekend, dat de halve maan voor de Mussenberg door de Fransen werd verlaten zonder dat er enige merkbare aanval op werd gedaan, terwijl de vijand alleen met een ‘fanfare’ aankwam. Aan Spaanse zijde wordt echter verklaard, dat toen een trompetter de anderen voorafging, de Hollanders alleen al bij zijn verschijning vluchtend hun post verlieten en de Spanjaarden er bezit van namen. Als verzachtende omstandigheid voor het verlaten van de halve maan voor de Mussenberg verklaarde La Roche nadien, dat twee Fransen naar de vijand waren overgelopen en de vijand over de situatie en de toestand van het buitenwerk hadden geïnformeerd. De vijand viel toen aanstonds daarna aan en wilde forceren zodat de musketiers daaruit weglieden.

Woensdag 9 augustus 1606 Dag 6

Nu na vijf dagen beleg de vijand ook de halve maan voor het Lievelder bolwerk dreigt aan te vallen besluit men in de stad op de drie betrokken bastions als afsnijdingen halvemaaanvormige borstweringen aan te brengen om de vijand de toegang tot de stad te kunnen verhinderen mocht die eenmaal op het bastion zijn aangekomen. De drie compagnieën van reserve, die in de stad zijn gebleven, werken gestadig om het

⁵ Weide in het bezit van de toenmalige burgemeester Goetman, ongeveer gelegen tegenover de punt van de huidige ‘Halve Maan’.

Mussenbergbolwerk en het Bagijnenbolwerk af te snijden. Ze hebben echter door de zwakheid van het krijgsvolk en doordat het volk meest in de buitenwerken moet liggen niet veel kunnen bedrijven. De burgers werken bij de Lievelderpoort aan een afsnijding, maar men kon ze niet goed aan het werken krijgen.

In de nacht beginnen Torres en de hertogen van Emden⁶ broederlijk approches aan te leggen richting de halve maan voor de Lievelderpoort. Ondanks dat ze drie dagen later zijn begonnen doen ze hun uiterste best er als eersten te zijn. Ze verwachten niet dat hun batterijen, die nog niet opgesteld zijn, de bezetting van de stad de verdediging zullen kunnen beletten.

Op de halve maan voor de Lievelderpoort hebben de kapitein Slooth en de kapitein Steven die nacht de wacht. De vijand heeft het voordeel om op het vlakke veld de gracht van de halve maan zonder approche tot op een steenworp te kunnen naderen alwaar hij zijn approches begint te maken, niettegenstaande dat die van binnen dit met alle toewijding met schieten trachten te verhinderen. De troepen van Spinola trachten met geschut en musketten de verdediging van de stad het zwijgen op te leggen, maar deze zetten de verdediging dusdanig voort, dat de Katholieken gedwongen worden zich met een veertigtal doden en vele gewonden terug te trekken, terwijl ze nog niet de helft van het werk gereed hebben.

In een brief aan de Staten Generaal schreef de Raad van State die dag dat de vijand ‘zijne approches zeer vordert en geen arbeid noch ‘perikelen’ spaart en ook dagelijks veel volk verspilt’.

Donderdag 10 augustus 1606 Dag 7

Torres en de hertogen van Emden vorderen echter met hun loopgraven naar de halve maan voor het Lievelder bolwerk met veel gemak, omdat die van achteren met grote ijver hun belangrijkste posten van materialen voorzien. Kapitein Slooth heeft op die halve maan met zijn compagnie en ongeveer twintig mannen van de compagnie van de graaf van Styrum de wacht als in de namiddag de vijand aanvalt. In de vooravond schiet de vijand een bres in de wal van de halve maan. Kapitein Steven wordt met zijn compagnie naar dit buitenwerk gestuurd om kapitein Slooth bij de verdediging terzijde te staan. Men laat de musketiers de gehele avond schieten om de overkomst van de vijand te beletten. Deze komt omtrent een uur in de nacht over de gracht en neemt bezit van de bres. De schildwacht brengt terstond kapitein Steven op de hoogte. Direct daarna komt de vijand met geweld aan. Slooth drijft hen een of twee keer terug en zij hebben hem daar weer afgeslagen. Dat heeft wel drie kwartier geduurd. De musketiers waren toen zo moe dat ze niet meer tot schieten gebracht konden worden. Hij gaat daarom zelf, samen met kapitein Steven en hun beider officieren, op de punt van de halve maan staan. Zij hebben deze punt wel een half uur lang verdedigd. Kapitein Slooth begint daarna te bedenken dat de vijand hen van achteren zou kunnen overvallen en gaat daar naartoe om dat te bekijken.

Kapitein Steven ziet intussen in de bres de pieken van de vijand en vervolgens zakt de hoek van de punt voor hem in. Hij vraagt de luitenant van kapitein Slooth waar zijn kapitein is. Deze antwoordt hem dat hij naar de laagste hoek van de halve maan is gegaan om te zien of de vijand daar niet in zou breken. Slooth heeft intussen zelf een schampsteek in zijn zij bekomen.

⁶ Graaf Enno van Oostfrieslandt regeerde in Oost-Friesland en neigde naar vrede met de Hollanders. Zijn beide jongere broers, graaf Jan van Redbergen en graaf Christoffel van Oostfrieslandt, voelden zich door hun oudste broer verongelijkt en kozen de Spaanse zijde in de hoop te eniger tijd met het Spaanse krijgsvolk Oost-Friesland te kunnen binnenvallen om de stad Emden te gaan belegeren en vervolgens hun oudste broer eindelijk te verstoten.

Zijn soldaten zijn intussen vertrokken. Kapitein Steven blijft zelf zo lang in de bres als hij kan totdat hij eindelijk gedwongen wordt zijn vendel door de palissaden te steken en eveneens de wijk te nemen. De gouverneur rijdt die nacht van de ene plaats naar de andere. Als hij het alarm hoort gaat hij terstond met een deel volk van het Bagijnenbolwerk daar naartoe, roepende ‘couragie couragie’ en dat hij komt om hen te ontzetten. Als zij daar echter in de buurt komen hebben die van de halve maan de plaats reeds verlaten en komen hen tegemoet, omdat de vijand de halve maan zo heeft ondergraven dat de borstwering is ontzonken en zij met de vijand ‘pycque a pycque’ hebben gestaan. Er zijn door de vijand ook veel granaten onder hen geworpen. Kapitein Steven heeft pas naderhand van anderen gehoord dat kolonel Van Dorth heeft geroepen dat hij hen te hulp kwam met de troep van reserve, maar hij heeft zelf dat geroep niet gehoord. Tijdens deze aanval was de handelwijze van kapitein Slooth zo laakbaar dat er alle reden was hem voor de krijgsraad te dagen. Van Dorth had dat echter nagelaten, omdat hij de toestand zo beoordeelde dat hij de kapiteins niet van de wallen durfde te roepen. Hij zag overigens zoveel laksheden dat hij die niet durfde aan te roeren uit vrees dat de soldaten, als ze dat zouden vernemen, dit door overlopers aan de vijand kenbaar zouden maken en zij dan allen daardoor in meer gevaar zouden komen.

Niet alleen kapitein Slooth is in gebreke gebleven. De Franse kapitein Hacquet had de wacht in de nieuwe halve maan tegen ‘den poepel’ op die nacht toen Slooth de halve maan aan de Lievelderpoort verliet. Niettegenstaande hij daar het commando had ging hij tegen de orders van de gouverneur in naar de stad om een timmerman te halen. Hij had daarvoor ook wel een adelborst of een ander mogen sturen. Toen de gouverneur hem daarover een berisping gaf zei hij tot tweemaal toe iemand gezonden te hebben. Hij was zelf nog geen half uur in de stad gebleven maar was alleen een weinig blijven kletsen met de majoor die de opdracht had ontvangen om hem de timmerman te sturen.

Bij het bestormen van de verschillende buitenwerken hebben de Katholieken een deel van de Staatse bezetting van de halve manen onderschept, omdat zij niet allen weer tijdig in de stad konden terugkeren. In het veroveren van deze buitenwerken heeft Spinola zijn volk niet gespaard, maar ze zowel tot graven als tot vechten als beesten aangedreven terwijl ze onder de bedreiging stonden van het voortdurend schieten vanuit de stad. Ze zijn daarbij soms wel tot drie keer toe met geweld afgeslagen, maar de vierde keer bereikten zij dan toch hun doel. Daarbij verloor men veel manschappen en men heeft de doden en gewonden wel op zeshonderd man geschat.

Als nu de belegeraars door het veroveren van de buitenwerken tot aan de gracht voor de bastions waren gekomen hebben ze die met grote haast, en veel risico met allerhande materialen opgevuld. De oorzaak van dit furieus aanvallen was, dat de soldaten van Spinola enige boden in handen hadden gekregen, die brieven aan de bezetting van Grol bij zich hadden. Om er zeker van te zijn dat de brief van Maurits aan de belegerden te Grol om hen te komen ontzetten hen zou bereiken werden meerdere exemplaren van dezelfde brief met verschillende koeriers daar naartoe gezonden. De brief bereikte Grol, maar zoals te verwachten was viel die ook in handen van de soldaten van Spinola, zodat deze van de bedoelingen van Maurits op de hoogte waren. In de brief stond dat Grol binnen drie dagen ontzet zou worden en de bezetting zich tot die tijd tegen de aanvallen van de vijand staande zou houden.

Tijdens het beleg van Grol door de troepen van Spinola had Maurits te Zutphen uit alle door hem bezette plaatsen zijn leger verzameld om Grol te hulp te komen. Hij had de bezetting van Grol per brief beloofd de stad de 16de te zullen komen ontzetten met aan hen de opdracht tot die dag dapper stand te houden. Spinola was er dus tijdig van op de hoogte dat het Staatse krijgsvolk dagelijks van alle kanten naar Prins Maurits toe trok en dat men al

met het geschut, munitie en andere gereedschappen voor het leger naar Doesburg marcheerde.

Vrijdag 11 augustus 1606 Dag 8

Na het bekend worden van de bedoelingen van Maurits zet Spinola zijn aanval op de stad met nog meer haast voort. Aan het Bagijnenbolwerk dempen de Katholieken de gracht en komen met een galerij van rijshout en fascines aan weerskanten met blinden bedekt door de gracht tot aan het bastion. Dat was 's avonds omstreeks tien uur en men is toen gaan graven en heeft de aarde afgehaald tot boven aan de wal toe. Men had toen zo'n grote bres gemaakt dat, als zij nog een uur hadden doorgewerkt, men met paarden daarop naar boven zou hebben kunnen rijden. Men plaatst een mijn in de bres, die gereed wordt gemaakt om tot ontploffing te kunnen brengen.

Op de halve maan voor het Mussenbergbolwerk bevond zich Don Luigi voortdurend in de loopgraven van de Spanjaarden, ze met zijn aanwezigheid en goede raad stimulerend en aanwijzingen gevend om zo de premie en de eer te behalen om er als eerste te zijn. Spinola trachtte alle plaatsen te bezoeken, de juiste orders gevend en iedereen moed inspreekend. De batterijen waren al bijna klaar, toen de luitenant van de artillerie ernstig gewond raakte. Daardoor en door de zware regenval hadden ze meer tijd nodig om het werk af te maken en ondanks alles voltooiden ze dat die nacht. Na nog twee stuks geschut te hebben opgesteld om in de flank de voet van de muur waar het bolwerk in lag weg te schieten, vallen de Spanjaarden 's nachts nog het Mussenbergbolwerk aan en laten enkele Duitsers voor geld in de gracht werken. Waar de gracht wel het diepst en wijdst is zenden ze die nacht twee zwemmers over die een anker overtrekken en vastmaken.

Zaterdag 12 augustus 1606 Dag 9

Met behulp van een kabel die aan dat anker was vastgemaakt haalt men op de namiddag in de tijd van anderhalf uur een brug over. De brug gaat voort zonder dat men vanuit de stad iemand kan zien die daartoe helpt en meent dat ze met schroeven of door een anker bij nacht overgebracht, op die manier voortgehaald wordt. De brug is al bijna halverwege de gracht als de gouverneur daarvan pas op de hoogte kan worden gesteld. Omdat men vanuit de stad daarop geen flank heeft kan men het overtrekken van de brug niet beletten. Alleen uit de halve maan aan Goetmans weide, waar de Fransen de wacht hebben, kan men op de brug schieten en doet men alle moeite om het overtrekken te hinderen. De Katholieken slagen er niettemin in nog bij daglicht met vier of vijf man, voorzien van spaden, over te lopen. Zij kunnen zich met gemak verbergen in de bres die zij met de twee aan de rand van de gracht geplaatste kanonnen in het muurwerk van de punt van het bastion hebben geschoten. Ze kunnen daar niet uitgedreven worden dan met schieten uit de halve maan op Goetmans weide.

De kapiteins Van Gelder en Varick liggen met hun compagnieën aan de ene zijde van de bres in het Mussenbergbolwerk in de courtine. De Franse kapitein Hacquet ligt met zijn troep en een troep van Casembroots' compagnie aan de andere kant van de bres, eveneens in de courtine. Op deze manier hebben ze de bres goed bezet. In de nacht nadat de brug aan het Mussenbergbolwerk was overgebracht heeft Casembroot met enige musketiers van verscheidene compagnieën de wacht in de halve maan aan Goetmans weide. Hij heeft uit deze halve maan zoveel op de brug laten schieten als hem mogelijk is geweest. Niettemin slaagt de vijand erin het Mussenbergbolwerk te ondergraven waardoor de borstwering scheurt en in korte tijd zou hebben kunnen instorten. Door het graven ontstaat er een bres waarop een soldaat met volle wapenrusting naar boven komt springen, die er in slaagt de spies van de luitenant van kapitein Van Gelder te bemachtigen, maar daarna wordt gedood. De Katholieken leggen vervolgens een mijn in het bolwerk aan die eveneens gereed is om te laten springen.

Ook bij de Lievelderpoort beginnen de soldaten van Spinola diezelfde nacht met een galerij van rijshout en fascines met aarde daaronder gemengd en aan weerskanten bedekt een grachtovergang te maken. De Hollanders hebben met vier stuks geschut helemaal laag aan de flank plaatsgenomen en schieten lichtkogels af en gooien vanuit hun schuilplaatsen brandende fakkels om de plaats te ontdekken waar gewerkt wordt. Door met musketten te schieten en bommen te gooien verwonden en doden ze velen die bezig zijn de gracht op te vullen met zandzakken, takkenbossen en ladders.

Zondag 13 augustus 1606 Dag 10

Ondanks het verweer vanuit de stad komen de Katholieken die dag ook bij de Lievelderpoort tot aan de wal van de stad. Ze leggen daar eveneens een mijngang aan en brengen buskruit daarin. Men heeft daar man tegen man gevochten.

Nu is op alle drie de plaatsen met houwelen in de wal gesappeerd, een mijngang aangelegd en een springlading aangebracht. Voor die van de stad is de situatie zeer dreigend geworden en men ziet dat de vijand de mijnen kan laten springen en met de wapens in de hand de stad zal kunnen bestormen.

De magistraat is vandaag een aantal keren bij de gouverneur gekomen met het verzoek dat hij met de vijand zal gaan onderhandelen. Zij zeggen wel te weten dat hij de plaats tegen het geweld van de vijand niet langer zal kunnen houden. De gouverneur slaat dit verscheidene keren af zeggende dat hij daar is om de plaats te bewaren en niet om die over te geven.

Ook onder de soldaten heerst een negatieve stemming. Als Gerrit van Hambach die avond op de wal bij de Mussenberg gaat hoort hij daar dat enige soldaten tegen elkaar zeggen, dat als de gouverneur niet met de vijand wil gaan onderhandelen dat zij dan zelf de trom willen slaan en met hem tot een akkoord komen. Gerrit van Hambach heeft tegen hen gezegd: 'Zo gij dat doet zo zal men een galg met u versieren'. Omdat het reeds laat op de avond is heeft hij dit niet terstond maar pas de volgende dag aan de gouverneur gemeld.

Om de vijand weerstand te kunnen bieden als die door de drie bressen in de bastions de stad zou willen binnendringen was men dus reeds eerder begonnen daarop aarden wallen aan te leggen. Die waren echter niet voltooid omdat de burgers niet wilden werken en de soldaten zo vermoeid waren dat ze niet konden werken. Die moesten bovendien bijna allemaal op de wallen zijn. Aan de burgers was opgedragen de aarden wal tegen de bres bij de Lievelderpoort op te maken, maar omdat zij daar niet veel wilden werken was dit retrenchement niet in defensie gebracht. De gouverneur heeft de burgers drie of vier keer aangemaand om te werken en hij heeft ook de burgemeesters daartoe verscheidene keren aangesproken en gedreigd dat hij bij de onwillige burgers soldaten in huis zou sturen om ze te dwingen of ze bij de provoost zou laten brengen.

Na de verovering van Groenlo door Maurits in 1597 waren de inwoners van Grol in meerderheid katholiek gebleven. Mede daardoor werden ze als pro Spaans beschouwd. In de jaren na 1597 werden ze gestraft voor het feit, dat ze daarvoor 17 jaren lang het Spaanse garnizoen hadden gesteund en met hen hadden samengewerkt. Zij ontvingen in die periode geen servitiegeld voor de kosten van inkwartiering van de Staatse soldaten. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de burgers tijdens de belegering door Spinola niet bereid waren om aan het bouwen van verdedigingswerken mee te werken. Misschien mag men wel stellen dat ze ernaar verlangden dat Spinola, wiens leger met 'de Katholieken' werd aangeduid, de stad spoedig zou innemen.

Op het Bagijnenbolwerk had de compagnie van de gouverneur het bolwerk afgesneden en op hoogte gebracht zonder dat er alsnog voldoende borstwering op was. Als ze nog een dag of twee respijt hadden gehad zou daarop een borstwering aangebracht zijn. De voor deze werkzaamheden benodigde aarde was slecht te bekomen en moest uit de stad gebracht worden wat langere tijd vereiste. Bij de Mussenberg was geen aarde te bekomen. Daar was bovendien

een grote poel die eerst met mest en puin moest worden gevuld. Daardoor vorderde dit werk niet, temeer doordat de soldaten die voor dit werk waren aangewezen onwillig waren om te arbeiden zodat dit werk geen hoogte genoeg had om zich daarachter te kunnen verdedigen. De soldaten waren 10 dagen lang gestadig doende geweest met waken, arbeiden en schieten waarvan vele kwalijk in orde waren omdat ze slecht verzorgd waren. Door de korthed van de tijd, de slapheid van de officieren en de matheid en onwilligheid van de soldaten heeft men de werken in de stad niet in defensie kunnen krijgen.

Maandag 14 augustus 1606 Dag 11

Het is Spinola zijn vast besluit om de stad koste wat kost in te nemen. Zonder zijn volk te ontzien laat hij met hardnekkigheid en verwoedheid de aanvallen doorzetten en herhalen en maakt alles tot een geduchte storm gereed. Daarmee jaagt hij de schrik in het hart van burgerij en bezetting.

Die ochtend als de vijand die nacht in de bolwerken is gekomen geeft gouverneur Van Dorth de kwartiermeester van de compagnie van ritmeester Bartenbergh, Gerrit van Hambach, opdracht op de toren van de Calixtuskerk te gaan om te zien wat er in het veld rond Grol omgaat en of de vijand in slagorde staat. Hij ziet rondom in de loopgraven veel volk en ook in het open veld staan veel soldaten opgesteld. Als hij weer beneden aan de wal komt verneemt hij dat er twee soldaten van de vijand boven op de wal zijn geweest om te zien hoe het van binnen is gesteld. Daarvan wordt de ene doodgeschoten en de andere komt er ongedeerd vanaf.

De toestand is dus zeer ernstig geworden. De gouverneur overweegt dat zij op dat moment geen 1300 mannen sterk zijn, en dat hij geen 1000 mannen aan de wallen kan brengen omdat velen zich ziek melden en anderen weggroepen. Van de burgers heeft hij vernomen, dat de soldaten, in het bijzonder de Fransen, zich met vier of vijf op de zolders verbergen en de ladders naar zich optrekken. Daardoor zijn ze aan de wallen niet half zo sterk als ze hadden kunnen zijn. Van de drie geplande aarden wallen is er geen enkele in defensie gebracht. Twee bressen zijn zonder het springen van de mijn al te beklimmen, en de derde zou ook te beklimmen zijn geweest als ze daar de mijn zouden hebben laten springen.

Als gevolg van de harde aanmaningen van de magistraat en de burgers is Van Dorth onder druk komen te staan en ook omdat hij de zwakheid en de geringe moed en wil van het krijgsvolk kent, en verneemt dat de vijand zich prepareert om met zo'n 3000 man op drie plaatsen tegelijk storm aan te brengen, besluit hij de kapiteins bijeen te roepen. Omtrent de klok van tien uur vergadert de krijgsraad.

Van Dorth brengt in deze vergadering de kapiteins op de hoogte van de toestand van de bressen en vermaant ze hun plicht te doen en te besluiten hun volk aan te moedigen om de storm te weerstaan. Hij wil ze de vraag voorleggen of ze zich in staat achten slag te leveren. Daarop verklaren de kapiteins unaniem dat ze zich niet in staat achten om op drie bressen tegelijk aan de bestorming tegenstand te bieden. Men besluit vervolgens de stad niet langer te verdedigen en de vijand om onderhandelingen te verzoeken. Tijdens de vergadering is men bij de raad komen zeggen dat er een van de vijand tot juist onder de borstwering van de wal naar boven is gekomen en naar boven was gestuurd om het bolwerk van binnen te bekijken. De trom wordt geslagen en de order gegeven niet meer te schieten. Om van hun instemming te getuigen steken enige soldaten, tot ongenoegen van de gouverneur, hun hoeden op.

De relatie van de gouverneur met enkele compagnieën was voor en tijdens het beleg niet altijd even goed. Zo had de Franse kapitein Hacquet nog voordat de vijand voor de plaats was gekomen geen geld meer om zijn compagnie te betalen. Hij had de gouverneur om geld aangesproken en hem gevraagd dat te lenen. Toen die daar niet in toestemde dreigde Hacquet hem zijn compagnie voor zijn deur te zenden. Dezelfde Hacquet commandeert op de Mussenberg die morgen als in de krijgsraad over een akkoord met de vijand wordt vergaderd.

Vóór die vergadering van de krijgsraad kwam Van Dorth nog even op dit bolwerk en zag dat Hacquet het bolwerk omtrent de bres niet naar behoren had bezet en dat er slechts enige adelborsten met pieken in de punt van het bolwerk stonden. Hij had daarover woorden met Hacquet en liet hem enkele musketiers bij de pieken opstellen. Hacquet gaf voor dit handelen als excuus dat er een mijn onder het bolwerk lag.

Rond het middaguur wordt met de vijand overleg gevoerd en sluit men een akkoord om met wapens, vlaggen en bagage te mogen vertrekken. De burgers wordt twee maanden tijd gegeven om zich erover te beraden of ze willen blijven of vertrekken. Het garnizoen trekt met grote haast met hun bagage tegen de avond de stad uit. Hun wordt daarvoor slechts twee uur de tijd gegeven uit vrees dat Maurits alsnog tot ontzet zal arriveren. Spinola geeft hun honderd karren mee voor het vervoer naar Zutphen. Hoewel Spinola achteraf zeer geprezen werd om de goede orde en discipline van zijn troepen passeert het uittrekkende garnizoen niet zonder plundering van het volk en van enige wagens.

De 1100 gezonde soldaten die de stad verlaten, laten het slagveld met elf stuks geschut achter. Aan hun kant zijn 153 doden en gewonden gevallen. Volgens Giustiniano tellen de Katholieken 200 doden, waaronder veel hooggeplaatsten en ongeveer 250 gewonden. Van Meeteren tekent echter aan dat men spreekt van 8 of 900 doden en dat als gevolg van de grote furieusheid van Spinola om de stad in der haast te veroveren. De vele gesneuvelden werden begraven op een stuk woeste grond, nabij de Papendijk, dat nog lange tijd met de naam Grove (begraafplaats) werd aangeduid.

Dinsdag 15 augustus 1606

Een paar dagen voor het overgaan van Grol was Maurits te Zutphen doende zijn leger te versterken. De 11de augustus was graaf Willem Lodewijk van Nassau, op verzoek van Maurits en de Raad van State, met zes vendels knechten en een vaan ruiters, van Groningen naar Zwolle getrokken om het leger te helpen versterken, hopen daarmee Spinola te verhinderen zijn voornemen uit te voeren.

Deze dag krijgt Maurits te Zutphen uit Duitsland meer volk, zowel te voet als te paard, dat door graaf Ernst Casimir van Nassau in Duitsland was geworven en uit Bremen over Groningen was aangevoerd.

Al vroeg in de ochtend trekt Maurits met zijn ontzettingsleger van Zutphen naar Doesburg met de bedoeling vandaar de volgende dag naar Grol te marcheren om de stad te ontzetten, als de belegerden de stad nog een dag of twee hadden willen houden. Te Doesburg bereikt Maurits echter kort na de middag vanuit Zutphen het bericht, dat kolonel Van Dorth, met de compagnieën die binnen Grol in garnizoen hebben gelegen, daar was aangekomen.

Woensdag 16 augustus 1606

Van Dorth arriveert ook te Doesburg. Aan de in de tent van Maurits vergaderende Raad van State vertelt hij dat de vijand op drie plaatsen in de bolwerken was gekomen en deze had ondergraven en mijngangen had aangelegd, gereed zijnde om daarin mijnen te laten springen. Het lag toen niet in zijn vermogen de plaats langer te verdedigen, door de onwilligheid van de soldaten, die zich klein in getal achtende (hoewel 1100 gezonde soldaten daaruit gekomen zijn) en zeer vermoeid zijnde geweigerd hebben aan de nodige afsnijdingen van binnen te werken, om deze daarna niet te hoeven verdedigen, hoe hij hen ook levensmiddelen en geld heeft aangeboden. Ze hebben zelfs aangekondigd, dat als de gouverneur niet met de vijand tot een akkoord wilde komen zij zelf zouden gaan onderhandelen.

De Raad van State, geschrokken van dit verslag van de gebeurtenissen, besluit daarop terstond 'behoorlijke informatie in te winnen om daarin voorts gedaan te worden exemplaarlijk en naar behoren'.

Maurits tracht Grol te heroveren

Donderdag 19 oktober 1606

Maurits die van de Staten Generaal nog steeds geen antwoord op zijn brief van 12 oktober heeft ontvangen schrijft hen vandaag, dat als zij hem goedkeuring geven, dat hij dan van Wesel zal opbreken en zich met het grootste deel van het leger rechtstreeks naar Lochem zal begeven, om dit stadje weer in te nemen, aangezien het zo dicht bij de frontiersteden en bij de IJssel is gelegen. De vijand zou zich daar gemakkelijk kunnen verschansen en zijn aanslagen op de bedoelde frontieren uitvoeren.

Zondag 22 oktober 1606

De Staten Generaal, op de hoogte zijnde van het gebrek aan geld en de muiterij in het Spaanse leger, geven Maurits pas vandaag per brief opdracht Lochem en Groenlo aan te vallen waarbij hij er rekening mee dient te houden dat er van ziekte en verloop in het Spaanse leger niets is gebleken en dat de vijand over de Rijn zal kunnen komen met voldoende mankracht om beide plaatsen te ontzetten. Ze verzoeken Maurits daarom vriendelijk zijn acties te versnellen. Ook al had Maurits de betreffende brief nog niet ontvangen, dan had hij inmiddels wel voorbereidingen getroffen om zich vandaar zo spoedig mogelijk naar Lochem te kunnen begeven. Men heeft ook nog wel overwogen om van Wesel rechtstreeks naar Grol te gaan, maar daarvan af moeten zien omdat zij onvoldoende wagens hadden. Daarom is de beslissing genomen eerst naar Lochem te gaan en zich vandaar naar Grol te begeven.

In de tijd dat Lochem wordt belegerd wil Maurits al dat wat tot de belegering van Grol nodig zal zijn laten voorbereiden, en de houding van de vijand afwachten of die met zijn leger zal bewegen. Als de zaak van Lochem geëindigd zal zijn wil Maurits de zaken regelen naar wat zich dan voordoet. Ondertussen wordt de wagenmeester opdracht gegeven tweehonderd wagens in het sticht Utrecht aan te nemen, om daarvoor te worden gebruikt.

Ter voorbereiding van de tocht naar Grol wordt Frederik Hendrik met de gehele cavalerie reeds naar Grol gezonden om zich in de dorpen in de buurt te legeren en Grol zo veel als mogelijk ingesloten te houden om de vijand te beletten dat hij enig volk van oorlog daarbinnen zal kunnen brengen.

In de stad Grol neemt het gerucht over het naderen van de vijand toe. De gouverneur, graaf Hendrik van den Bergh, begint ernstig met Sasbout Vosmeer te spreken over het dreigende gevaar en geeft hem te kennen, dat hij zonder gevaar niet naar Oldenzaal kan vertrekken en enige dagen moet wachten. Als er gevaar dreigt kan hij Sasbout Vosmeer dan laten wegbrengen.

Maandag 23 oktober 1606

Maurits ontvangt de eerder genoemde brief van de Staten Generaal 's avonds laat. Inmiddels had hij te Wesel zijn leger versterkt met de manschappen die uit Rijnberk waren gekomen. Hij beschikt nu in totaal over 10.000 man voetvolk en 3000 ruiters. Hij besluit de volgende dag reeds uit Wesel te vertrekken.

Dinsdag 24 oktober 1606

Maurits maakt te Wesel de versterkingen van zijn kampement onklaar om meteen te kunnen vertrekken. Hij stuurt graaf Ernst Casimir van Nassau met 4000 man voetvolk en 600 ruiters vooruit om Lochem aan te vallen. Maurits trekt met zijn leger van Wesel naar Neer-Elten. Hij marcheert slechts langzaam en wil de uitkomst van Lochem afwachten, voordat hij Grol wil aanvallen. Hier wordt door Maurits verzuimd het goede weer van de maand oktober, en de tijd dat er wat zou kunnen worden uitgericht te benutten, eer Spinola had kunnen aankomen. Dat verzuim komt voort uit de indruk dat hun vijand niet weer zo snel een leger zal kunnen vormen.

Daardoor meent Maurits tijd genoeg te hebben om het voornemen Grol te heroveren uit te voeren.

Woensdag 25 oktober 1606

Frederik Hendrik arriveert met zijn Staatse ruiters voor Grol en omsingelt de stad. Hij laat alle toegangswegen bezetten, zodat niemand haar kan verlaten. Dat gebeurt echter niet zonder dat die van Groenlo hen groot nadeel toebrengen. Bij de doortocht door het bos niet zo ver van de vesting lijdt de vijand groot verlies, zowel bij de ruitery als bij de manschappen, door het afschieten van zwaar geschut vanuit de vesting Grol. Op die manier zouden in de volgende dagen velen van hen zijn omgekomen.

Nog voordat Lochem wordt belegerd, wordt Groenlo door de ruitery van Frederik Hendrik zo nauw als - zoals men later in het Staatse leger zelf heeft bevestigd - geen andere vesting ooit tevoren was ingesloten, hetgeen ten doel heeft de prelaat het ontsnappen en hulptroepen het binnenkomen te beletten. En inderdaad gedurende de hele tijd van de belegering hebben geen troepen ter versterking in de stad kunnen doordringen.

Toen tegen de avond gouverneur Hendrik van den Bergh de reeds lang verwachte belegering aankondigde vorderde Vosmeer van hem dat hij de graaf van Solre zou aansporen hulp naar Grol te zenden om hem naar Oldenzaal te brengen. Solre schrijft terug dat hij daarvoor zal zorgen mits Van den Bergh zal zorgen dat de bisschop halfweg gebracht wordt. Het lijkt er echter op dat Herman van den Bergh Vosmeer liever bij zich wil houden.

Hendrik van den Bergh had eerder zijn soldaten uit het fort Haaksbergen, dat in het midden de weg naar Oldenzaal beschermd, naar de vesting Grol teruggeroepen om de stad te helpen verdedigen. Door de activiteiten van de Staatse ruiters onder Frederik Hendrik is het hem niet meer gelukt het garnizoen van Grol op sterkte te brengen. De ruitery is zwak; ze moeten met 700 man zijn, maar hij kan maar tot de helft van dit aantal komen. Evenzo overschrijdt het voetvolk niet de 630. De naderende vijand is echter met 13.000 man. Sasbout Vosmeer meldt daarover: 'Inmiddels ontbiedt gouverneur Hendrik van den Bergh van alle kanten zijn garnizoen, waarvan hij niet meer krijgt dan omstreeks 800 man (650 voetknechten en 130 ruiters) ofschoon er in het geheel 1500 hadden moeten zijn'.

Sasbout Vosmeer heeft vandaag in de Calixtuskerk de drie resterende altaren gewijd.⁷

Donderdag 26 oktober 1606

Graaf Ernst Casimir van Nassau arriveert 's nachts met zijn leger te Lochem. Ter assistentie is door de drost van Salland het garnizoen van Deventer erheen gebracht en door Diederik van Dorth de garnizoenen van Zutphen en Doesburg.

Frederik Hendrik heeft, zo goed als mogelijk is geweest, rondom Grol wachtposten laten uitzetten en komt 's avonds met zijn troepen te Winterswijk aan. Zijn wacht is 's nachts een kapitein met 150 man tegengekomen. Ze waren van Ruhrort vertrokken en dachten zich binnen Grol te legeren. De Staatse ruiters hebben ze verslagen en de kapitein werd gevangengenomen. Deze had twee brieven van Spinola aan graaf Hendrik van den Bergh bij zich. Ongeveer drie of vier uur na deze kapitein zijn nog 200 man voetvolk met 'pulver' van hetzelfde fort Ruhrort vertrokken die, toen ze hoorden dat de eerste waren verslagen, terug zijn gegaan. De Staatse ruiters zijn hen gevolgd en die zijn eveneens verslagen.

⁷ De Calixtuskerk had destijds dus één hoofdaltaar en negen altaren 'lager' in de kerk. Deze negen altaren stonden waarschijnlijk in de thans in de muren van de zijbeuken nog aanwezige nissen.

Vrijdag 27 oktober 1606

Terwijl te Lochem de naderingsloopgraven worden aangelegd trekt Maurits met zijn leger naar Hengelo (Gld).

Zaterdag 28 oktober 1606

De belegering van Lochem vindt goede voortgang. In de namiddag worden zeven stukken geschut voor het stadje geplaatst.⁸

Maurits arriveert te Ruurlo. Daar aangekomen ontvangt hij van Frederik Hendrik twee brieven met bericht over zijn acties van afgelopen donderdag. De twee brieven van Spinola aan Hendrik van Bergh die Frederik Hendrik in beslag had weten te nemen worden door Maurits onmiddellijk doorgezonden naar de Staten Generaal met de opmerking dat men daaruit kan zien dat de vijand het voornemen heeft enige aanslagen te plegen. Ook de twee door Frederik Hendrik vanuit Winterswijk aan Maurits geschreven brieven worden ter kennisneming aan de Staten Generaal gezonden.

Frederik Hendrik heeft Lichtenvoorde nog niet ingenomen, maar denkt daar morgenmiddag drie of vier compagnieën infanterie en een compagnie cavalerie naartoe te sturen. Deze avond verslaat men opnieuw dichtbij Winterswijk een groep van 150 man, die eveneens van Ruhrort zijn gekomen met de bedoeling om Grol binnen te gaan. De kapitein en het vendel ruiters dat hen begeleidde zijn gevangengenomen. Kort daarna is ook nog een andere groep van 200 man onderweg om zich binnen Grol te legeren. Frederik Hendrik heeft hen laten volgen en hoopt dat men ook die zal verslaan. Hij gelooft echter sterk dat er van de zijde van Oldenzaal enige infanterie binnen Grol zal worden gebracht, aangezien het aan die zijde van de stad liggende land zó moerassig is dat het moeilijk is hen dat te verhinderen. Hij is er echter heengegaan om hen te hinderen zo veel als mogelijk is. 's Avonds laat brengt men nog enkele gevangenen bij Frederik Hendrik van een andere groep, die men heeft aangevallen. En deze gevangenen zeggen, dat Spinola, die buiten Rijnberk ligt, wel 7 of 800 man van de kant van Oldenzaal en Lingen heeft toegezonden gekregen.

Maurits laat de Staten Generaal weten al het mogelijke te doen om Grol te belegeren, maar daar de IJsselstroom thans klein en ondiep is, zodat hij in het geheel niet te gebruiken is, en als gevolg daarvan al de benodigdheden tot onderhoud van dit leger over land gebracht moeten worden, ziet hij zich genoodzaakt een goed aantal trekpaarden en wagens naar het leger te ontbieden. Men heeft nog geen bericht of de vijand met zijn leger is opgebroken.

Zondag 29 oktober 1606

Men begint Lochem te beschieten en nadat de kanonnen zo ongeveer 100 keer hebben geschoten, waardoor de borstweringen en andere delen van de vesting beschadigd zijn geraakt, steken die van binnen de hoeden op en wensen te onderhandelen. Lochem geeft zich nog deze zondag aan de vijand over, juist drie maanden nadat het, ook op een zondag, in handen van de Katholieken was gevallen. De stadscommandant Diaz trekt met ongeveer 400 man⁹ zowel Spanjaarden, Walen, als Duitsers de stad uit naar Rijnberk toe.

Spinola is zich bewust van de geringe gevolgen van het verlies van Lochem en schenkt er weinig aandacht aan, wetende dat degene die het platteland beheerst ook die plaats in zijn macht heeft, die overigens niet zo sterk was als gevolg van het feit, dat er slechts weinig manschappen konden verblijven. Toen hij het destijds innam had zijn leger niets te doen en had hij gedacht de IJssel over te steken wat bij die gelegenheid gunstig voor hem was.

Intussen is in het Staatse leger de voorraad kruit, lonten en lood voor het grootste deel verbruikt en niet meer voldoende om een nieuwe belegering te beginnen. Maurits verzoekt de

⁸ Elders wordt gesproken van 12 en 13 stuks.

⁹ Aan Staatse zijde worden er ook wel 500 genoemd; Giustiniano noemt er 250.

Staten Generaal vanuit Ruurlo met spoed om toezending van kruit, lood, lonten en andere materialen en deze uit Holland naar het fort 's-Gravenweert te zenden vanwaar alles verder naar het leger zal worden gebracht.

Vanuit Ruurlo schrijft Maurits eveneens aan de Staten Generaal dat hij van plan is morgen vroeg naar Grol te marcheren, maar vreest dat zijn soldaten gebrek aan levensmiddelen zullen krijgen omdat er te weinig wagens zijn voor het vervoer. Hij heeft daarom al eerder aan de Staten van Utrecht geschreven om hem zo spoedig mogelijk 230 wagens te sturen, maar hoewel hij dat aantal ten nauwste genomen heeft, heeft hij er niet meer dan 150 ontvangen. Hij verzoekt de Staten Generaal te willen bevorderen dat de resterende 80 wagens alsnog naar het leger worden gezonden.

Voor het in opdracht van de graaf van Solre bouwen van barakken te Lochem heeft men weinig tijd beschikbaar gehad, want drie maanden nadat Lochem door Spinola werd veroverd viel het weer in Staatse handen. Waarschijnlijk is daar niet met de bouw van barakken begonnen. Te Grol zijn in die tijd wel een of meer barakken gebouwd op het terrein van het klooster Engelhuizen.

Maandag 30 oktober 1606

De ruiters van Frederik Hendrik zijn zeer succesvol. Ze verslaan nog eens 500 man, die meenden Grol te gaan versterken. Vier kapiteins worden daarbij gevangengenomen.

Het lid van de Raad van State Johan van Dorth vraagt vanuit Zutphen aan de Staten Generaal om acht of tienduizend gulden om daarvan de approches voor Lochem¹⁰ en Grol en andere nog opkomende kosten te kunnen betalen.

Dinsdag 31 oktober 1606

Maurits komt deze dag pas 's avonds laat met zijn leger bij Grol aan om zijn legerkamp op de Lievevelder Es op te slaan. Hij ligt daar samen met graaf Willem Lodewijk, ten zuiden van de stad. Ernst Casimir maakt zijn kampement ten noorden en Diederik van Dorth aan de westzijde van de stad. Men begint, geholpen door de lange nachten, terstond met graven om de stad te naderen.

Maurits ontvangt te Lieveelde het bericht van een van de ruiters die hij als spionnen naar Wesel had gestuurd, dat Spinola weer naar Rijnberk is gekomen en dat enige troepen van zijn leger al aan het marcheren zijn, volgens het gerucht om naar Grol te gaan. Spinola zou zich, onder het mom van Grol te gaan belegeren, de Rijn af naar Wesel en Rees en vandaar voorts naar Doetinchem of Doesburg kunnen begeven, om Maurits te dwingen bij Grol op te breken. Want als Spinola te Wesel of Rees aangekomen zal zijn kan hij de weg naar Grol of naar een van de genoemde plaatsen nemen. Maurits heeft daarover voorlopig geen zekerheid en vraagt zich daarom af hoe de genoemde stadjes beveiligd kunnen blijven.

Woensdag 1 november 1606

Nu de Staatsen met 10.000 uitgelezen voetknechten en 3.000 ruiters hun kampementen rond Grol hebben opgeslagen verklaart de gouverneur Hendrik van den Bergh, dat aan een beleg niet meer valt te twijfelen. De Staten Generaal vertrouwen erop dat Maurits het beleg van Grol 'soe ernstelijck sal doen voederen ende diligenteren als het seizoen vereyscht'. Verder hebben zij besloten de vestingwerken van Lochem na de verovering van dat stadje te ontmantelen en verzoeken zij Maurits deze resolutie uit te voeren en het te Lochem aanwezige geschut, de munitie en andere benodigdheden binnen Doesburg en Zutphen te brengen.

De dagen daarna begonnen de Staatse troepen Grol met meer kracht te belegeren. Ze begonnen voor de ogen van de belegerden schansen en loopgraven te maken, waarop vanuit

¹⁰ Voor de declaratie van de gemaakte kosten voor het aanleggen van de approches voor Lochem.

de vesting dag en nacht voortdurend werd geschoten. Men zegt, dat uit geen belegerde en veroverde stad zo onophoudelijk en met zo zwaar geschut op de vijand is geschoten en dat door zo'n kleine krijgsmacht, die de wallen dag en nacht voortdurend hebben bezet. Voeg daarbij nog, dat in al de tijd van het beleg geen berichten of brieven in de stad zijn aangekomen. Pas later werd in de stad vernomen dat herhaaldelijk geprobeerd was om tenminste brieven binnen te brengen, maar tevergeefs. Uitvallen en schermutselingen hadden er weinig plaats vanwege het geringe aantal soldaten, dat in de vesting was, maar berokkende de vijand steeds schade. Aan Staatse zijde sneuvelden velen of werden gevangengenomen, waaronder een keer drie commandanten van het geschut, terwijl van de belegerden slechts enkelen vielen. De drie gevangengenomen kapiteins werden naar de vesting gebracht. Vanuit de stad heeft men de aanvallers veel verzwakt, zelfs zijn kogels afgevuurd op de tent van Maurits. Helaas weken de belegeraars echter niet terug.

Graaf Hendrik van den Bergh beschikte als commandant van de stad naast veel geschut, korenmolens, wagens, bruggen en ponten over zijn troep ruiters en nu nog slechts 600 man voetvolk, omdat de andere manschappen hem deels al vluchtend verlaten hadden en deels aan de pest gestorven waren. Hij was daardoor in de problemen geraakt, omdat hij een enorm en machtig leger voor zich zag en hij weinig hoop had hulp te zullen krijgen. Hij was niettemin vast besloten zich zoveel mogelijk te verdedigen, liet de meerderheid van zijn manschappen op de halve manen plaatsnemen en liet zich door het afschieten van kanonnen en musketten aan Maurits horen, die met veel geduld het moment afwachtte om de stad te naderen en in het veld aan versterkingen bouwde.

Donderdag 2 november 1606

Maurits was dus direct na aankomst begonnen de stad in te sluiten en naderingsloop-graven aan te leggen. Men ondervond daarbij vanaf het begin veel tegenslag. Het weer was gisteren zeer sterk veranderd. Er viel een gestadige regen, die maar bleef duren.

Als gevolg van de vele neerslag kan men nu in het laag gelegen en moerassige land rond Grol geen approches graven. De soldaten die op wacht moeten staan, worden dag en nacht nat en blijven dat ook, waardoor een groot deel van het leger ziek wordt. Er is ook veel gebrek aan brood en fourage omdat de wegen zo vol water staan dat ze onbegaanbaar zijn. Maurits besluit daarom uit medelijden zijn volk de ene dag na de andere vrij te stellen van het werken aan de belegeringswerken, op beter weer hopen. Hij meent zich dat te kunnen veroorloven op basis van de indruk dat Spinola geen leger bijeen zou kunnen krijgen om Grol te ontzetten. Deze opinie veroorzaakt echter dat zijn leger en hun legerkampen niet behoorlijk beschanst noch de approches zo ver gevorderd zijn als de situatie wel vereist.

Spinola was wonderlijk verbaasd over het onvoorziene besluit van Maurits te trachten Grol te heroveren. Hij was zich bewust van het gevaar waar de stad Grol (aan Lochem was hem weinig gelegen) in kon geraken, en kon niet toestaan dat een plaats van zo groot belang die hij onlangs veroverd had, weer zo spoedig in de handen van de vijand zou vallen. Hij had bovendien niet alleen te maken met een eventueel verlies van Grol, maar ook met het gevaar dat daardoor kon ontstaan voor Oldenzaal en Lingen. Men hoefde er niet aan te twijfelen dat, als Grol was afgesneden en de andere daarna zonder voldoende ondersteuning bloot lagen, zij beide ook in handen van de vijand zouden vallen. En als de Koning en de Aartshertogen in zodanig geval geen plaats ten noorden van de Rijn behielden, wat zou het dan voor nut hebben Rijnberk in bezit te hebben, dat men in het bijzonder veroverd had om toekomstige overtochten over de Rijn veilig te stellen? Zou dit dan het resultaat, de roem en de eer van twee veldtochten moeten zijn, die zo veel geld, zo veel bloed, en zo veel ongemak hadden gekost? Spinola overwoog dat men moest handelen om of al hetgeen men nu ten noorden van de Rijn bezat te verliezen, of te behouden, en dat men dan met alle vermogen moest

trachten de bezwaren, die zich tegen een nieuwe veldtocht naar Grol vertoonden, te overwinnen.

Vrijdag 3 november 1606

Spinola had besloten Grol te behouden en te verdedigen, daarbij overwegende dat het voor Maurits heel moeilijk zou zijn in zo'n korte tijd en met zo'n slecht weer al zijn legerkampen met goede versterkingen veilig te stellen. Zijn aanvalsstellingen lagen in het vlakke land, een deel daarvan zo vlak dat het door de langdurige regenval vol water was, zodat het moeilijk was loopgraven aan te leggen.

Spinola besloot de strijd aan te gaan en trok het veld in. Hij liet zijn troepen de Rijn oversteken en koos als eerste legerplaats de omgeving van Dorsten, nabij de rivier de Lippe. Op die plaats bracht hij zijn strijdmacht bijeen, steekt vandaag de Lippe over met 7000 man voetvolk, 1000 ruiters, 12 stuks geschut en 400 karren met voldoende munitie, voedsel en oorlogstuig. Hij kondigt de belegerden zijn komst aan met drie artillerieschoten en begint te marcheren.

Maurits ontvangt 's avonds het bericht, dat de vijand met zijn volk zowel te voet als te paard met tien stukken geschut over de Rijn was getrokken en te Dorsten was aangekomen, met het plan Grol te ontzetten.

In de stad Grol is men niet op de hoogte van de komst van een ontzettingsleger en de schrik zit er goed in dat, als Maurits de stad zal heroveren, men opnieuw onder het gehate Staatse regime zal komen. Door de devote burgers wordt gebeden en wel in het bijzonder, dat de vijand door storm en onweer mag worden verdreven. Op de gebeden, die Sasbout Vosmeer en pastoor Cornelius Fabritius - in processie over de stadswallen gaande - hebben gedaan, volgen spontaan die van de burgerij.

Zo nu en dan lukt het spionnen ongemerkt de stad uit te komen. Door toedoen van soldaten die vanuit de stad op verkenning uit waren, valt een brief van Maurits aan zijn halfbroer Frederik Hendrik in handen van Hendrik van den Bergh. In deze brief is er sprake van dat Grol zo strak moet worden bewaakt dat niemand de stad zal kunnen bereiken. De brief wordt door hem aanstonds naar Spinola gezonden en bereikt deze na vele omwegen toch nog bijtijds, toen hij van Dorsten te Borken aankwam. Zodra hij hem had gelezen, gaf hij, in strijd met de wens van alle andere bevelhebbers, het leger bevel in de richting van Grol op te trekken om de belegering op te heffen, wat op generlei wijze zou zijn gebeurd, zoals later is gebleken, als hij die brief niet had ontvangen.

Zaterdag 4 november 1606

De Staten Generaal zijn van mening dat de vijand niet op zodanige sterkte van volk is zowel te paard als te voet om ons leger te durven aanvallen. Omdat ook de Staatse troepen voor Grol tot dan toe veronderstellen dat Spinola geen leger bijeen zou kunnen brengen om Grol te ontzetten en ook vanwege het slechte weer waren ze nog niet genoeg beschanst. Tot grote verbazing van zijn soldaten verneemt Maurits 's avonds, dat Spinola met een leger van 8000 man te voet en 900 te paard en 10 stukken geschut in aantocht is en de Lippe is gepasseerd. De Spaanse soldaten marcheren zonder bagage, elk met drie daalders in geld tevreden gesteld. Hen is nog meer beloofd.

Intussen is Maurits over de hele linie wel gevorderd met het aanleggen van approches en al tot 50 passen de gracht van de halve manen genaderd, terwijl Hendrik van den Bergh zich verdedigt als een leeuw met zo nu en dan kleine uitvallen.

Tijdens deze belegering zetten de gouverneur, graaf Hendrik van de Bergh, alle soldaten en de gehele burgerij zich sterk in. De gouverneur vertoont zich overal en spreekt de soldaten moed in. Deze gehoorzamen vol vuur. Van het voetvolk houden elke nacht 300 man de wacht op de halve manen buiten de stadsmuren. Die zijn door een in de aarden wal

aangelegde onderaardse gang via een landtong in de gracht vanuit de stad toegankelijk. De soldaten van Hendrik van den Bergh liggen daar in de onmiddellijke nabijheid van de vijand, die zij aanhoudend bestoken. De stadsmuren worden door de burgers bezet. Anders dan enkele maanden tevoren zijn de burgers nu wel bereid de stad tegen de Staatse aanvallers te helpen verdedigen.

Spinola zet zijn opmars voort en stuurt voortdurend koeriers en spionnen om in de gelederen van de vijand binnen te dringen. Iedere nacht laat hij met een artillerieschot zijn aanwezigheid merken. Hoewel er meer wegen zijn om naar Grol te komen besluit hij de kortste weg te nemen. Hij denkt zo de vijand zo min mogelijk tijd te geven om in het open veld versterkingen aan te leggen. Zijn spionnen brengen hem ervan op de hoogte hoe goed versterkt de Hollanders aan de zuidzijde van de stad zijn en daarom besluit hij de weg richting Vreden te nemen, die een beetje langer is. Omdat Maurits op de hoogte was van de komst van de Katholieken was hij steeds verder gegaan met versterken daar het gevaar steeds dichterbij kwam.

Maandag 6 november 1606

Het is nu zeer helder weer, bijna zomers. Dat is zeer gunstig voor de Staatse belegeraars.

De Katholieken arriveren 's avonds te Vreden en vernemen daar dat de vijand ook aan die kant goed versterkt is. Spinola weet dat hij niet over een ingenieur kan beschikken en stuurt de Italiaan Fancisco Jensino op verkenning uit, die per toeval door een moeras Groenlo bereikt. Jensino stuurt Spinola de plattegrond van de belegeringswerken van Maurits met een advies over de plaats die het meest geschikt is om de stad te ontzetten. Spinola weet nu dat Maurits aan de noordoostzijde van de stad nog onbeschanst ligt.

Inmiddels worden de Staatse troepen vanuit de stad dag en nacht met zwaar en klein geschut bestookt, waarvan zij grote last ondervinden en de kogels als afgevallen eikels overal verspreid liggen. Ondertussen wordt een krijgsgevangen Staatse kapitein de stad binnengebracht die als zijn mening te kennen geeft, dat deze kleine belegerde krijgsmacht de stad niet zo dapper kan verdedigen als hij niet zeker is van de komst van hulpstroepen. Hij geeft de belegerden hiermee moed door ongevraagd te spreken van de nadering van de Katholieken. Hij brengt tevens de angst aan het licht die in het leger van Maurits heerst en die vooral ontstaan is door de troepenbewegingen van de Katholieken. Hoewel het een gevangene is schenkt men hem geloof en begint beledigende woorden naar de vijand te roepen en raadt hem onder smaadreunen aan te vluchten naar waar hij vandaan komt. Dit is voor de Staatse troepen des te zwaarder en des te onverwachter, omdat Maurits' halfbroer Frederik Hendrik zich eerder heeft laten ontvallen zeker te zijn van de overwinning van de stad en de gevangenneming van de bisschop. Hij heeft pralend en met een eed verzekerd hem persoonlijk tot bisschop van Utrecht te verheffen. Later hebben een aan Maurits gezonden trompetter, gevangengenomen kapiteins en de boeren uit de omgeving, bij wie Frederik Hendrik de nacht had doorgebracht, verklaard, dat hij bij zekere gelegenheid over de bisschop gesproken en gezworen heeft, dat hij hem ditmaal zeker 'naar zijn zetel zou brengen'.

Dinsdag 7 november 1606

Maurits was niet onwillig om Spinola met zijn oprukkende troepen slag te leveren, maar als hij vandaag zijn leger in slagorde stelt, om de vijand op te wachten, merkt hij, dat hij daarvan nog niet het derde deel wegens ziekte bijeen kan brengen. Er steekt 's morgens plotseling een storm op, zo hevig dat men niet op de been kan blijven. De storm met hevige regenbuien houdt twee dagen en nachten aan, waardoor de gracht weer met water wordt gevuld.

Woensdag 8 november 1606

Spinola is er nu van op de hoogte dat de Staatse vijand aan de noordoostzijde van de stad zich slechts met eenvoudige loopgraven versterkt heeft, die nog niet klaar zijn. Hij besluit de langere weg te nemen. Daarmee komt hij ook in het gebied van Oldenzaal waar de graaf van Solre eenvoudig langs kan komen om zich met zijn voetvolk bij hem te voegen. Hij arriveert in het dorp Rekken, maakt kwartier in een bos waar hij de graaf treft met ongeveer duizend man voetvolk en tweehonderd ruiters en een beetje proviand. Hij roept zijn krijgsraad opnieuw bijeen en is vastbesloten de aanval te openen.

Als Maurits 's nachts verneemt dat de vijand zich 's avonds tevoren te Rekken heeft gelegerd vreest hij, nu de vijand zo dichtbij is en de drie legerkampen van zijn leger zo ver van elkaar liggen, door de Katholieken overrompeld te worden zonder daar iets tegen te kunnen ondernemen. Hij besluit daarom graaf Ernst Casimir en Diederik van Dorth met hun voetvolk in het holst van de nacht uit de legerkampen ten westen en ten noorden van de stad terug te trekken naar zijn kampement op de Lievelder Es, maar laat de ruiters bij de bagage. Die nacht gaan enigen de stad uit, om de belegeraars uit de nabije loopgraven te verdrijven, maar die hadden zich daar toen al uit teruggetrokken. Er worden wel enige ruiters gevangengenomen en naar de stad gebracht.

Donderdag 9 november 1606

De storm is geluwd en er volgt een dag met helder weer.

In de ochtend, net voor het begin van de dag, laat Spinola zijn soldaten in het veld aantreden. Hij laat zijn bagage met toereikende wacht in het kamp achter, en formeert zijn leger in een uitgekiende opstelling. Daardoor lijkt hij sterker dan hij is. Het is echt een klein legertje, maar met een sterke wil en van grote waarde, dat een enorme kracht uitstraalt. Ondanks dat men geen geld heeft, met een brood als proviand en met een slecht, koud en regenachtig seizoen met water van boven en van onderen, hoort men nooit iemand een slecht woord zeggen of zich chagrijnig tonen.

Spinola trekt die ochtend met zijn leger richting Grol en passeert een ten noordoosten van Grol gelegen moeras. Daar hadden degenen die daar bekend behoorden te zijn en binnen Grol gelegen hebben Maurits ervan overtuigd, dat het niet passeerbaar noch doorwaadbaar zou zijn. Spinola verkrijgt daardoor zulk voordeel dat het Maurits niet mogelijk is hem van de stad af te houden zonder slag te leveren, een slag die zal moeten plaatsvinden tussen twee vuren met het geschut van de stad aan de ene kant en van het leger van de vijand aan de andere kant.

Spinola marcheert met zijn troepen in slagorde voorwaarts, waarbij de soldaten tot aan de knieën en soms tot het middel door het water moeten en komt op schietafstand in de nabijheid van de versterkingen van het Staatse leger. Maurits, horende van de onverwachte beslissing van de Katholieken, (hij had ze via twee andere wegen verwacht) ziet dat Spinola aanstalten maakt om de versterkingen van het Staatse leger te forceren. Zijn loopgraven en versterkingen zijn aan die kant nog niet afgebouwd en zoals eerder gezegd vindt hij dat dit niet de geschikte plaats is om ten strijde te trekken. Hij kan ook niet op volle sterkte (groter dan de vijand) en met met een normale formatie van het leger in het open veld komen en besluit zich terug te trekken.

Maurits verlaat al zijn versterkingen, steekt de Slinge over en trekt zich terug in zijn legerkamp op de Lievelder Es dat eerder versterkt was. Zij hadden de nacht daarvoor op het bericht van de nadering van de Katholieken reeds een deel van hun artillerie en hun bagage achter de bescherming van de Slinge en een bos in veiligheid gebracht.

In de vroege morgen zetten velen vanuit de stad de Staatse vijand achterna en ziende, dat hij reeds tamelijk ver verwijderd is, geven zij Spinola hiervan kennis, die, hierdoor aangenaam getroffen, oprukt tot aan de achtergelaten versterkingen, waar hij zijn leger achterlaat.

Spinola gaat met zijn vliegend eskadron en 400 paarden verder richting Maurits. Don Luigi arriveert bij de versterkingen van het legerkamp van Maurits op de Lievevelder Es, waaruit de cavalerie naar buiten komt. Er hebben enkele schermutselingen plaats waarbij men van de Katholieken een Ierse sergeant en twee tamboers doodt, van wie een door een kanonschot het hoofd wordt afgeschoten. Van de Hollanders wordt een trompetter gevangengenomen. De ontzetting van Grol is daarmee nagenoeg zonder bloedvergieten verlopen. De graaf van Solre en andere Spaanse aanvoerders begeven zich met spoed naar het leger bij Grol.

Herman van den Bergh vertelt Spinola, dat hij op één dag wel 38 tonnetjes buskruit had verschoten om het aanleggen van de approches te beletten. Nochtans zou zijn volk de belegering niet veel langer hebben kunnen tegenhouden, zelfs zich verwonderende dat ze met zo weinig volk het zo goed hadden uitgehouden terwijl ze aan vijf kanten werden besprongen en men tot aan de halve manen naderingsloopgraven had aangelegd.

Vrijdag 10 november 1606

Vandaag is het opnieuw slecht weer en het water is overal zo sterk gestegen dat de rivier de IJssel daardoor wel ruim een meter gewassen is. Maurits ziet dat zijn soldaten bijna alle dagen minder en zieker worden en besluit zijn leger geheel op te breken. Hij was gisteren reeds begonnen zijn zieken naar Doesburg te sturen. 's Ochtends heeft Maurits de overige zieken, die op de Lievevelder Es nog in zeer groot getal aanwezig waren, ook weggezonden om vervolgens binnen een of twee dagen met de rest van het leger van daar op te trekken, behalve als er zich nog een gelegenheid zou voordoen om iets tegen de vijand te ondernemen.

Zaterdag 11 november 1606

Nu de Staatse troepen verdreven zijn laat Spinola de rondom de stad aangelegde loopgraven dichtgooien en brengt die nacht het regiment Bourgondiërs (14 compagnieën) onder kolonel Baron de Balancon in de stad (in totaal ca. 1800 soldaten) met de opdracht om de rest te voltooien. De nieuwe soldaten worden binnengelaten met al hetgeen verder ter verdediging van de stad nodig schijnt.

De Staatse gaan voort zich op de Lievevelder Es te verschansen, waarbij zij zich, bij voorkeur des nachts, allengs terugtrekken.

Men stelt Spinola voor om de achterhoede van de Hollanders aan te vallen, maar die is er tevreden mee dat hij Maurits het beleg heeft laten opbreken en dat was veel, want hij voltooide een van de stoutmoedigste en dapperste ondernemingen die hij ooit had gedaan. Spinola voorziet de stad van buskruit en keert terug naar zijn achtergelaten leger.

Zondag 12 november 1606

Nadat hij de bagage vooruit heeft gezonden, steekt Maurits voor de dageraad zijn legerplaats op de Lievevelder Es in brand en trekt, niet zonder problemen bij het meenemen van het geschut, met zijn leger weg naar Zelhem waar hij tegen de avond aankomt. Maurits verneemt te Zelhem dat Spinola eveneens is opgebroken en zich heeft teruggetrokken. Naar hij verneemt heeft Spinola het besluit genomen al zijn volk voor enige tijd in het Sticht Münster te legeren. Hij kan daar echter nog geen zekerheid over krijgen en vindt het daarom raadzaam zijn leger nog een dag of twee, drie in de omgeving van Zelhem bij elkaar te houden totdat hij nadere tijding zal hebben ontvangen, dat Spinola van deze frontieren wat verder vertrokken zal zijn.

Deze dag waarop de Staatse troepen hun stellingen verlaten, wordt in de stad een algemene processie langs de wallen gehouden en is God gedankt voor de bewezen weldaden. Er is

voorts door de bisschop een nieuwe jaarlijks op de 12de november te houden feestdag ingesteld, die zal worden gevierd met een plechtige processie.

Woensdag 15 november 1606

Maurits is met omstreeks 13 vendels voetvolk tot vandaag in de omliggende dorpen van Zelhem gebleven, waar men zulk een groot aantal niet tegelijk kon verzorgen.

Op de namiddag keert Sasbout Vosmeer met zijn bagage terug naar Oldenzaal. Diezelfde namiddag arriveert het Staatse leger te Doesburg. En hoewel sommigen zich in die buurt teveel belast zullen vinden vindt Maurits het nodig de compagnieën die zeer afgemat en met veel zieke soldaten te kampen hebben, enkele dagen binnen de steden te laten verblijven, totdat ze wat opgeknapt zullen zijn en dan opdracht te geven dat de steden, die zich het meest belast voelen, verlicht zullen worden.

Reizigers die van Zutphen te Grol arriveren zeggen, dat daar en te Deventer alle kerken en gasthuizen vol gewonden en zieken zijn, en men gelooft dat er voor Grol wel 1200 gesneuveld zijn. Er heerst grote ellende en verwarring. Toch blijft er veel ruitery actief, zodat het er alle schijn van heeft dat ze Grol nog willen belagen en bedreigen.

De daarop volgende dagen heeft Maurits zijn leger in de garnizoenen verdeeld, terwijl ook Spinola naar de Rijn terugtrok. De Staten ontboden Maurits naar den Haag, waar hij op 25 november aankwam.

Dinsdag 21 november 1606

Om het garnizoen van Grol aan te vullen arriveren daar vandaag nog eens zeven compagnieën Engelsen in totaal ca. 800 soldaten. Ook blijft de helft van de vaan ruiters (kurassiers) van Hendrik van den Bergh in de stad. Het garnizoen bestaat op dat moment uit ruim 2600 soldaten, die tot na het ingaan van het Twaalfjarig Bestand (9 april 1609) in de stad zouden blijven

Omdat graaf Hendrik van den Bergh het zo wilde stuurt Spinola bij wijze van voorziening kolonel Francesco naar Grol. Giacomo Francesco volgt Hendrik van den Bergh op als tijdelijk gouverneur van de stad Grol.

Hoewel hem die titel niet wordt toegekend krijgt de graaf van Solre de functie van Stadhouder van de Spaanse enclave Lingen, Oldenzaal, Grol toebedeeld. Zijn positie is vergelijkbaar met die van Francois de Verdugo na de val van Groningen in 1594.

De nieuwe gouverneur van Grol Giacomo Francesco zet de door Hendrik van den Bergh begonnen herstelwerkzaamheden aan de vestingwerken van Grol voort. Er worden ruim 6000 gulden voor uitgetrokken.

De munitiemeester Jan Fatre arriveert in gezelschap van drie kanonniërs te Grol.

De Staten Generaal hadden Johan van Dorth reeds op 1 november opgedragen de ontmanteling van de vesting Lochem te bewerkstelligen. Van Dorth bezocht destijds Maurits in het leger voor Grol om zijn besluit daarover te vernemen. Maurits nam toen echter geen beslissing. Maurits schreef daarop aan de Staten Generaal dat hij wat het ontmantelen van de stad Lochem betreft niets in het werk had kunnen stellen, terwijl de vijand zo dichtbij was. Hij zag daar ook geen kans voor zo lang de vijand zich zo dicht bij deze frontieren ophield. Toen Maurits te Doesburg gelegerd was bezocht Johan van Dorth hem opnieuw en heeft toen wederom op een beslissing aangedrongen maar kreeg ten antwoord dat Maurits aan de Staten Generaal advies zou uitbrengen zodra hij te Den Haag zou zijn gearriveerd. Toen Maurits op weg naar Den Haag te Arnhem was nam Van Dorth nogmaals de gelegenheid te baat om Maurits om toestemming te vragen maar wederom tevergeefs. Omdat de Staten Generaal bij hun eerder genomen besluit bleven om Lochem te ontmantelen schreef Van Dorth bij zijn terugkeer te Zutphen aan Maurits, dat de gedeputeerden van het Zutphense kwartier hem van advies wilden dienen hoe die ontmanteling het best zou kunnen worden aangepakt. Na

Maurits twee alternatieven te hebben voorgesteld sprak hij de hoop uit 'dat deze zaak nu eindelijk eenmaal sal voortgaen'. Zonder de instemming van Maurits zag Johan van Dorth de ontmanteling van Lochem niet zitten. Wat de aan hem verstrekte opdracht betrof schreef hij aan de Staten Generaal, dat hij daarvan ontheven wilde worden en adviseerde de opdracht aan iemand anders te geven, die men het niet zo kwalijk zou nemen. Voor het geval men aan de hem verleende opdracht zou willen vasthouden 'soude ick mij om merckelicke redene beswaert vinden in desen ijte te doen ofte tenteren sonder speciale acte van authorisatie'.

De Staatse agent te Parijs schreef begin december aan de Staten Generaal dat men daar had vernomen dat Spinola hoopte en er zich niet minder op beroemde dat hij de oorlog nog in 1607 midden in Holland zou voeren. De Franse koning geloofde dat hem dat ook zou lukken nu Spinola uit ondervinding wist, dat het Staatse leger hem niet wilde opwachten om met hem slag te leveren. Zijne Majesteit was ook zeer ontevreden over het verlaten van het beleg van Grol. De Franse ambassadeur te Brussel had de koning bij zijn terugkeer naar Parijs verzekerd dat Spinola ten tijde van het ontzet maar tussen de 5 en 6000 man had en de Staten Generaal over de 12000. De koning beklagde zich er bij de Staatse gezant over dat hij de financiële ondersteuning, die hij de Staten Generaal gaf, beter aan de fortificatie van zijn eigen frontieren had kunnen besteden. De gezant adviseerde de Staten Generaal dat zij 'zullen gelieven op dit punt te letten, opdat hierdoor Zijne Majesteit niet wijder worde gedegouteerd'. Aan Spaanse zijde vond men dat Spinola bij die gelegenheid onsterfelijke glorie had bereikt omdat hij een van de grootste overwinningen had behaald die men lange tijd niet had gekend. Hij kreeg groot aanzien bij de Koning en bij de Aartshertog. Bij dit treffen kwam Maurits in diskrediet, niet alleen bij de Katholieken maar ook bij de Hollanders en anderen die aan zijn zijde stonden, die toen ze het hoorden onderling mopperden.

Aan Staatse zijde reageerde Frederik van Vervou op deze gebeurtenissen als volgt: 'Door deze kleine voorspoed, dewelke zijne Excellentie deze zomer gehad heeft, werden vele mensen flaeumodich daarvan sprekende op verscheidene manieren, ja tot nadeel en disreputatie van het huis van Nassau. Ik weet zeer wel, en zullen het alle mensen moeten bekennen, dat het God de Heer niet anders en belieft. En wanneer ik overdenk die grote verachting van God en zijn heilig woord, die hoererijen, doodslagen, en dergelijke gruwelijke zonden, die in mijn tijd, toen ik het leger mede hanteerde, gepleegd werden, over dewelke of weinig ja soms geen straf geschied, te meer wijl die grote Heren en Officianten, leyder hun van vele zonden niet en kunnen ontschuldigen, zo is het geen wonder, dat God de Heer geen victorien geeft. En ik besorge, indien daar in geen andere ordre gesteld wordt, dat die Spanjaarden en hun consorten voortaan nog meer en meer geluk zullen genieten; want toen het volk Gods, in de woestijn reizende, begonnen te hoereren, en andere gruwelen te bedrijven, nam de Heer zijn zegen van haar, en liet ze vallen in de handen van hun vijanden, die ze wredelicken tracteerden'.

Van de Kemp beschrijft het jaar 1606 als volgt: 'De uitkomst van Maurits' krijgsbedrijven was derhalve dit jaar even weinig voordeelig, als het vorige, en zijn oorlogsroem leed zoo binnen als buiten 's lands eenige opspraak. Koning Hendrik van Frankrijk, zegt men, heeft betuigd, dat het gedrag van den Prins voor Grol en Rhijnberk niet had beantwoord aan het denkbeeld, het welk zijne vroegere bedrijven van zijne oorlogsbekwaamheden hadden doen opvatten. Maar, mag men vragen, was de vrij machtige Koning van het uitgestrekte Frankrijk wel in staat, om zich geheel te verplaatsen in den toestand van den Veldheer, die zich den Dienaar moest noemen van de Staten eener kleine Republiek, welke bij eene nederlaag van haar leger openlag voor den vijand en wel voor eenen vijand als Spinola? Maurits was gewoon bij al zijne ondernemingen de kansen nauwkeurig te wikken en te wegen, en schijnt altijd minder te hebben geschroomd zich aan de opspraak bloot te stellen van te weinig gedaan te hebben, dan het behoud des Vaderlands in de waagschaal te stellen tegen de hoop van lauweren te plukken, welke anders zoo verleidelijk is voor den veldheer'.

Eind december verzochten de Staten Generaal de Raad van State om advies over wat gedaan zou moeten worden inzake de kwestie van de overgave van de stad Grol in augustus. De Raad van State vond dat er bij het overgeven van de stad verwijtbare fouten waren gemaakt en dat daar straf op behoorde te volgen. Echter omdat Van Dorth na de overgave van Grol van Maurits belangrijke opdrachten had gekregen en bij Maurits het voornemen bestond hem ook nog tot gouverneur van Zutphen te benoemen, meende de Raad dat het 'tot slands meerdere rust zoude strekken dat deze zaak zou daergelaten worden. Doch alles te stellen ter discretie ende belief van de heren Staten, die zullen considereren dat het doenlijk zal zijn Zijne Excellentie te vermanen met behoorlijkheid dat de voorscreven Van Dorth niet en had behoren in zo deerlijken last gebruikt te worden'.

Omdat door de Raad 'de sake was op eenen anderen voet gebracht ende dat die heer van Dorth vereert is geweest met hooge ende eerlijcke chargen, dat daerom den Raedt niet anders en kan gesien dan dat tot ruste van het lant de sake dient daergelaten ende gedempt ende dat nochtans die heeren Generale Staten dit souden laten commen tot kennesse van Zijn Excellentie soe het Hare Mogende Edelen belieft' meende de Staten Generaal dat 'd' heeren van den Raedt in het begintssel hare verclaringe wijselijck hebben gedaen, te weeten dattet niet en dienden veel waters vuyl te maken, als men daerna daertoe anders niet en soude doen'. Besloten werd 'dat van nu voirtaen alle commandeurs, tzij gouverneur, colonnel ofte ander commandeur in eenige importante plaitse, die bij den vijant belegert ende denselven overgelevert soude moegen wordden, gehouden sullen zijn terstonts na deselve overleveringe hem te presenteren ter vergaderinge van de heeren Staten Generael ofte van den Raedt van State ende aldaer te geven redenen van het overgeven ende deselve behoirlijck te justificeren, hun soelange houdende van alle chargen, diensten ende employ gesuspendeert, totdat zij sullen hebben van de voirscreven heeren Staten ofte Raedt van State vercregen een declaratoire acte, dat zij hen in het disputeren, defenderen ende mainteneren van de plaitse mette buytenwercken derselver, daer eenige zijn, wel ende gelijk als een commandeur toecompt hebben gequeten ende gedragen'. Dit besluit zou aan Maurits worden meegedeeld.